

Intersektionalitet och maktstrukturer i skönlitteraturens värld

- **En läromedelsgranskning av skönlitterära texter i en läroboksserie i
ämnet svenska**

Emma Kihlberg Ylva Atle

**Examensarbete 15 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2019**

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: Intersektionalitet och maktstrukturer i skönlitteraturens värld - En läromedelsgranskning av skönlitterära texter i en läroboksserie i ämnet svenska.

Engelsk titel: *Intersectionality and power structures in the world of fiction - A study material review of fiction texts in a textbook series in the subject of Swedish.*

Sidantal: 40

Författare: Ylva Atle och Emma Kihlberg

Examinator: Katarina Elam

Datum: augusti 2019

Sammanfattning

Bakgrund: Skolans värdegrund bygger på tanken om alla människors lika värde och skolan ska arbeta för att motverka maktstrukturer som exempelvis könsmönster och rasism. Under sin grundskoleutbildning får elever ta del av en stor mängd skönlitteratur, vilket delvis sker genom läroböcker. I skönlitterära texter förekommer det olika karaktärsbeskrivningar, miljöer och värden som kan bidra till att olika maktstrukturer skapas och förmedlas genom språket både implicit och explicit. Dessa maktstrukturer skapas inte enbart genom att olika identiteiskategorier som kön, klass, och etnicitet verkar enskilt, utan även genom att de samverkar med varandra. Då den statliga granskningen av läromedel upphörde på tidigt 1990-tal i samband med att skolan blev kommunal medförde detta att det inte längre finns någon garanti för att de läromedel som används är i enighet med skolans värdegrund. Detta gör att det blir av betydelse att granska läromedel. Tidigare forskning inom ämnet visar övergripande att skönlitterära texter i läromedel förmedlar normreproducerande konstruktioner av det manliga och kvinnliga könet samt att det manliga västerländska konstrueras som normen. Forskningen visar även övergripande att konstruktioner av klass, kön, och etnicitet samverkar och bidrar till att skapa maktstrukturer där det icke-västerländska positioneras i underläge mot det västerländska samt det kvinnliga positioneras i underläge mot det manliga.

Syfte: Uppsatsens huvudsyfte är att problematisera hur olika konstruktioner av kön, klass och etnicitet skapas och samverkar genom karaktärsbeskrivningar i läromedlet Zick Zack Läsrummet åk 4–6. Uppsatsens kompletterande syfte är att problematisera om och isåfall hur olika maktstrukturer konstrueras genom karaktärsbeskrivningarna.

Metod: För att uppfylla syftet med studien och besvara frågeställningarna har en kvalitativ textanalys som är inspirerad av ett fåtal diskursanalytiska utgångspunkter tillämpats på skönlitterära texter från läromedlet Zick Zack Läsrummet åk 4–6.

Resultat: Resultatet av vår undersökning visar att karaktärerna i läroböckerna till största del är normreproducerande. Undersökningen visar att kön, klass och etnicitet skapas och samverkar genom i huvudsak normreproducerande konstruktioner och därmed befäster maktstrukturer. Vår övergripande analys visar att maktstrukturerna “manligt överordnat kvinnligt”, och “västerländskt överordnat icke-västerländskt” skapas genom karaktärsbeskrivningarna i de skönlitterära texterna.

Nyckelord: textanalys, diskursanalys, intersektionalitet, läromedel, maktstrukturer

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
2. Tidigare forskning	3
2.1. Nationell forskning.....	3
2.3. Internationell forskning	6
2.3 Sammanfattning av forskningsresultaten	7
3. Styrdokument	8
4. Teoretiskt ramverk	9
4.1 Socialkonstruktionism	9
4.2 Intersektionalitet	9
4.3 Definition av maktstrukturer	11
4.4 Sammanfattning	13
5. Metod	14
5.1 Empiri och urval	14
5.2 Analysmetod.....	16
5.3 Metoddiskussion.....	18
6. Resultat	20
6.1 Zick Zack läsrummet årskurs 4	20
6.2 Zick Zack läsrummet årskurs 5	24
6.3 Zick Zack läsrummet årskurs 6	28
6.5 Intersektionalitet och maktstrukturer i texterna som helhet	33
7. Diskussion	36

1.Inledning

Insikten om betydelsen att lyfta fram genusrelaterade frågor har under de senaste årtiondena ökat i samhället (Kåreland, 2005, s.9). Genus är ett begrepp som syftar till att beskriva hur kön konstrueras och skapas i sociala interaktioner (Connell & Pearse, 2015, s. 25–27). Under 1990-talet uppstod en kritisk diskussion kring hur begreppet genus skulle användas, och ett annat begrepp ”intersektionalitet” växte fram. Intersektionalitet beskrivs som ett alternativ till den genusforskning som konstruerar kön utan att ta fler identitetskategorier i beaktning. Intersektionalitet innebär att man istället för att enbart utgå från kön betraktar hur olika identitetskategorier som exempelvis klass, kön och etnicitet samverkar för att skapa ojämlikheter (De los Reyes och Mulinari 2005, s. 7–8, 24–25). Med identitetskategorier menar vi kategorier som vi människor identifieras genom och som det finns normer kring.

Ett annat begrepp som är starkt sammankopplat med intersektionalitet är maktstrukturer. En maktstruktur är en struktur som både skapar och reproducerar vissa maktförhållanden (Mattson, 2015, s.35–36). En maktstruktur som ofta beskrivs inom genusforskningen är ”genusordningen”. Denna syftar till att beskriva en maktstruktur mellan kvinnligt och manligt, där det finns en hierarki mellan könen, där det manliga könet värderas högst (Kåreland, 2005, s.10–11). Inom intersektionalitetsperspektivet ses maktstrukturer ur ett bredare perspektiv. Här kopplas ofta fler maktstrukturer som hierarkin mellan man-kvinna, vit-svart, överklass-underklass ihop (Mattson, 2015, 88). Hur maktstrukturer konstrueras och samverkar med olika identitetskategorier är funderingar som lett oss in på vårt ämne.

Barn och ungdomar tillbringar en stor del av sin tid i skolan. Skolan är en social institution som har en avgörande roll i elevers identitetsutveckling (Kåreland, 2005, s.10). Skolan ska förmedla en värdegrund till alla elever som bygger på tanken om människors lika värde. Därför ska skolan på olika sätt arbeta med att bemöta människors olikheter utifrån identitetskategorier som kön och etnicitet och därmed verka mot maktstrukturer (Skolverket, 2018, s.5). Under sin tid i skolan får elever genom undervisningen ta del av flera olika läromedel. Inom svenskämnet har skönlitteratur en betydande roll och det förekommer ofta skönlitterära texter i de läroböcker som används inom detta ämne. I syftesdelen för svenska ämnet står det att eleverna ska utveckla sin egen identitet och förståelse för omvärlden genom bland annat skönlitterära texter (Skolverket, 2018, s. 257). Läromedel är även en del av skolan som kan påverka och bidra till, elevers identitetsutveckling. De kan också bidra till att befästa normer eller fördomar (Carlson & von Brömssen, 2011, s. 16–17). Tidigare forskning visar att det i läroböcker finns konstruktioner av identitetskategorier som skapar maktstrukturer genom att sätta olika subjekt i kontrast till varandra, där den ena parten hamnar i underläge (Eilard, 2008 s.430–431). I skönlitteraturen förekommer det värden, miljöer, kulturer och karaktärer som förmedlar olika bilder av världen. Wedin (2018, s. 81) skriver att skönlitteratur ger elever indirekta erfarenheter att identifiera sig med och tankar om hur de själva kan agera. Eilard (2011, s. 69) skriver att då skolan på 1990-talet gick från att vara statlig till kommunal, upphörde den svenska statens granskning av läromedel. Detta medför att det inte längre finns någon garanti för att de läromedlen skolan använder följer skolans värdegrund.

Med detta som bakgrund blir det betydelsefullt att granska läromedel ur ett intersektionalitetsperspektiv. Wedin (2018 s.79) påpekar att de läromedel som används i skolan ska stödja läroplanens värdegrund och att innehållet i dessa läromedel därmed inte får vara diskriminerande. Skolans värdegrund bygger på tanken om alla människors lika värde och de skönlitterära texter som används i läromedel skall därför vara i enighet med detta. Att granska läromedel är ett sätt att bidra till kännedom om vilka värderingar och normer som förmedlas

inom skolan. Detta blir även betydelsefullt eftersom de värden skolan förmedlar påverkar elevernas identitetsutveckling.

1.1 Syfte

Uppsatsen har ett huvudsyfte och ett kompletterande syfte. Uppsatsens huvudsyfte är att problematisera hur olika konstruktioner av kön, klass och etnicitet skapas och samverkar genom de karaktärsbeskrivningar som görs i skönlitterära texter i läromedlet Zick Zack Lärummet för årskurserna 4, 5 och 6. Uppsatsens kompletterande syfte är att problematisera om och isåfall hur olika maktstrukturer konstrueras genom karaktärsbeskrivningarna. Med utgångspunkt i det intersektionalitetsperspektiv som syftet baseras på undersöks följande frågeställningar.

- Hur konstrueras och samverkar kön, klass och etnicitet genom karaktärsbeskrivningarna i de skönlitterära texterna?
- Konstrueras maktstrukturer genom hur karaktärerna skildras och hur går det isåfall till?

2. Tidigare forskning

Nedan presenteras nationell och internationell forskning kring hur karaktärsbeskrivningar i skönlitteratur samt läroböcker med skönlitterära inslag (dessa benämns som läseböcker) för barn skapar olika konstruktioner av kön, klass och etnicitet. Eftersom uppsatsen utgår från ett intersektionalitetsperspektiv har vi valt att tematisera den tidigare forskningen i nationell- och internationell forskning. Detta eftersom vi så lite som möjligt vill skilja identitetskategorierna åt i den tidigare forskningen. Vi har funnit mycket forskning kring genus i skönlitteratur för barn då detta är ett välstuderat ämne. Intersektionalitet i skönlitteratur är dock mindre studerat, vilket innebär att vi funnit mindre forskning kring det. Därav har vi valt att placera vår studie i en bredare kontext. Vi använder oss därför även av forskning som studerat hur identitetskategorierna kön, klass och etnicitet konstrueras separat i skönlitteratur. Det som är gemensamt för de studier som presenteras är att forskarna, oavsett kontext, kommer fram till resultat som till stor del överensstämmer med varandra.

2.1. Nationell forskning

Forskare har tidigare undersökt skönlitterära böcker utifrån olika identitetskategorier som intersektionalitetsstudier intresserar sig för, exempelvis kön, klass och etnicitet. En av dessa forskare är Kåreland. Hon nämner att både karaktärer av manligt- och kvinnligt kön tillskrivs olika positioner, förhållningsätt och beteenden i skönlitterära böcker. I böckerna finns det fler exempel av karaktärer som följer könsstereotyper och de traditionella könsmonster som finns, än som bryter mot dem (Kåreland, 2005, s.150). Kåreland skriver vidare att i vissa böcker tillåts pojkar visa egenskaper som rädsla och ängslighet medan flickor tillåts vara utåtagerande och visa styrka. Hon understryker dock att detta är undantag. De gånger flickor bryter mot de traditionella normerna för hur en flicka skall vara och bete sig benämns flickorna som ”pojkflicka”, vilket ses som positivt. När pojkar överskrider könsnormerna ses det som negativt och det finns heller inget motsvarande begrepp till pojkflicka hos pojkarna. Flickor tenderar oftare att bryta mot traditionella könsnormer i skönlitterära böcker, men det finns även böcker där pojkar tillåts överskrida normerna (Ibid s. 133, 151).

Eilard (2004) har i sin studie *Genus och etnicitet i en ”läsebok” i den svenska mångetniska skolan* kommit fram till liknande resultat som Kåreland (2005), där Eilard genom en diskursanalys undersöker hur läseböcker i skolan konstruerar flickor och pojkar utifrån olika köns- och etnicitetsnormer. Eilard (2004, s. 242) beskriver att hon vill rikta uppmärksamheten mot hur stereotyper och motsägelsefulla budskap kan komma till uttryck i texterna. Hon skriver vidare att eleverna påverkas av de texter de möter, samt att texter bidrar till elevernas uppfattning om vad som är ”normalt”. I undersökningen finner Eilard (2004, s. 245, 255, 260) att flickor och pojkar i dessa böcker i huvudsak tillskrivs könsstereotypa egenskaper. Exempelvis är den manliga protagonisten Mille i läseboken bäst i klassen på att räkna. Medan den kvinnliga protagonisten Moa får stödundervisning i matematik. Barnen beskrivs oftast i aktiviteter som traditionellt associeras med det könet de tillhör. Exempelvis spelar pojkarna fotboll medan flickorna leker med dockor. Ett resultat som skiljer Eilard (2004) från Kåreland (2005) är att ”pojkflicka” i Kårelands studie kopplas till något positivt medan det i Eilards studie ses som negativt. Eilard beskriver flickan Bertha som i boken beskrivs som en självständig, modig, tuff och stark ”pojkflicka”, men ges då även egenskaper som våldsam, stor och kraftig. Detta medför att hon snarare framställs som en negativ kvinnlig förebild.

Eilard har även skrivit en doktorsavhandling *Modern, svensk och jämställd (2008)*, där hon undersöker och granskar ett flertal läseböcker från 1960 – 2000 talet, som är eller varit aktuella i undervisningen i ämnet svenska. Läseböckerna har undersökts och utforskats utifrån identitetskategorierna etnicitet, kön och generation. Detta har gjorts genom en diskursanalys

(Eilard, 2008, s.23). Resultatet av studien visar att olika diskurser kring etnicitet, kön och generation både återskapas och förändras samt att diskurserna har satt sin prägel gällande etnicitet, kön och generation på subjekten (Ibid s. 413). Med diskurser menas här olika sätt att tala om och förstå något (Jørgensen och Philips, 2002, s. 1). Det finns således olika sätt att både tala om och förstå etnicitet, kön och generation. Eilard beskriver att diskursen om kön, vilket i detta sammanhang betyder talet om kön, har utvecklats i läseböckerna. I de tidigare böckerna kan man urskilja tydliga könsroller och könstereotyper. Kvinnorna har tydliga roller som kopplas till hemmet medan männens roll är att försörja kvinnorna och barnen. I de senare läseböckerna träder en tydligare jämställdhetsdiskurs fram, vilket innebär att sättet att tala om jämställdhet sätts mer i fokus. Dock kan man fortfarande urskilja könstereotyper, där kvinnorna ses som underordnade männen. I och med jämställdhetsdiskursen konstrueras kvinnor och flickor som starka och självständiga medan män och pojkar framställs som mjuka. Dock är det ofta i bakgrunden av den manliga huvudpersonen som kvinnor konstrueras som starka, vilket upprätthåller hierarkin mellan könen (Ibid s. 422–423).

Eilard (2008) beskriver att en diskurs baserad på det kolonialistiska synsättet, där den vita mannen ses som överordnad och norm, är markant och i stort sett oförändrad genom alla läseböcker. I läseböckerna kan man urskilja rasistiska element som är kopplade till kulturer eller det kulturella. Barn med olika social och kulturell bakgrund ges mer utrymme i de senare läseböckerna. Dock ses de icke-västerländska barnen som underordnade och annorlunda jämfört med de svenska/västerländska idealet som präglar böckerna. När den koloniala diskursen samverkar med identitetskategorier som kön, klass och sexualitet skapas olika identiteter, där vissa identiteter ses som överordnade andra (Ibid s.419–420). Eilard skriver vidare att huvudpersonerna i läseböckerna ses som normgivande, då ingen av huvudpersonerna är född med annan etnisk bakgrund än svensk/västerländsk. Subjekt med viss etnisk härkomst och vissa etniska samt kulturella markörer marginaliseras i böckerna (Ibid, s.430). Läseböckerna framhäver normen och idealet genom att ställa olika subjekt i kontrast till varandra, alltså att det kvinnliga och manliga könet sätts i kontrast till varandra, etnisk svenska framställs som motsatsen till utlandsfödda och de fattiga i kontrast till de rika människorna. Man betonar även det ”andra” i läseböckerna genom antingen utelämnning eller genom att betona och markera det som inte ses som norm (Ibid s.424, 430–431). I läseböckerna upprätthålls även hierarkin mellan etnisk svenska och utlandsfödda genom att de utlandsfödda konstrueras som fattiga människor och som människor man bör tycka synd om. I läseböckernas bilder framställs även de utlandsfödda med en lägre hierarki då de framställs som både gammaldags, utbildade och ojämslida. De framställs även som att de lever i misär (Ibid s.421).

Resultatet i Eilards (2008) undersökning visar även hur identitetskategorierna kön, etnicitet och klass samverkar. Eilard beskriver att klass uppstår i och med att diskurserna i texterna skapar maktstrukturer där olika identiteter sätts i kontrast till varandra. Eilard tar upp att den blonda västerländska flickan kan kopplas till medelklassideal medan den mörka flickan istället kopplas till arbetarklassideal (Eilard, 2008, s.424–425). Även Mattsson (2015, s. 77) beskriver hur olika konstruktioner av kön och klass samverkar i beskrivningen av karaktärerna. I ett exempel från Astrid Lindgrens bok om Madicken blir det tydligt hur konstruktioner av klass och kön är sammanlänkade i konstruerandet av karaktärerna. I boken återfinns arbetarklasskvinnan Alma ofta i köket. Hon beskrivs även som kunnig och uthållig gällande de hushållssysslor hon utför. Madickens mamma som tillhör medelklassen återfinns ofta istället vilande i sängen, och ges egenskaper som ömtålig och svag. Detta var på tidigt 1900-tal där kvinnor förväntades agera i förhållande till vilken klass de tillhörde, vilket återspeglar sig i Lindgrens barnbok.

Under 1960–1970 talet skrevs flera barn- och ungdomsböcker som ansågs vara ”invandrarlitteratur”. Majoriteten av böckerna är skrivna av författare med en annan etnisk

bakgrund än vad som beskrivs i böckerna vilket gör att böckerna fick ett utifrånperspektiv. Huvudpersonerna är ofta från andra europeiska länder och handlingarna i böckerna utgår ofta från en handlingsmall som innebär en uppdelning av ”vi” och ”dem”, där det skapas tydliga skillnader mellan grupperna (Nikolajeva, 2017, s.101). Även Lyngfelt (2006) finner detta i sin artikel. Lyngfelt (2006, s.141) skriver att barn med icke västerländsk bakgrund ofta stereotypiseras i skönlitteratur för barn, och beskriver att det ”svenska” sätts i motsatsförhållande till det ”främmande”.

Nikolajeva skriver vidare att det finns flera olika handlingsmallar inom den så kallade ”invandrarlitteraturen” (Ibid s.105). I 2000-talets barnböcker är majoriteten av huvudpersonerna etniskt svenska från medelklassen medan litterära personer med annan etnisk bakgrund än svensk ofta representeras som bipersoner (Ibid s.102). Eilard (2004, s.247–251) finner ett liknande resultat i sin studie där etnicitet kan kopplas samman med klass. Flera av barnen med annan etnisk bakgrund än svensk beskrivs som underklass i förhållande till deras familjs sociala och ekonomiska situation. Denna beskrivning görs inte av barnen med etnisk svensk bakgrund. Eilard (2004, s. 247–251) beskriver även att då barn med annan etnicitet konstrueras i texten så beskrivs de i förhållande till det ”normala”. Det påpekas i texten att om en person är svart, eller har slöja, men då de ”svenska” barnen beskrivs nämns ingen hudfärg eller speciella klädesplagg. Detta skapar ett ”vi och dem perspektiv” menar Eilard, och även att de barn med annan etnisk bakgrund än västerländsk ses som underordnade eftersom de bland annat beskrivs som något annat än normen. Barnen med annan etnisk bakgrund än svensk beskrivs också som att de bör ”tyckas synd som”, eller att de är avvikande i förhållande till svenska normer.

Svenska barnboksinstitutet (Sbi) har gjort ett flertal dokumentationer kring barn- och ungdomsböcker. Dessa dokumentationer görs årligen. Den dokumentation som gjorts kring etnicitet de senaste åren, visar på en utveckling. Sbi (2012, s.9 och 2014, s.9) beskriver att mörkhyade karaktärer ofta konstrueras som statister eller bifigurer, och hamnar således i bakgrunden till den ljushyade karaktärens berättelse. Majoriteten av barn- och ungdomsböckerna präglas nästan enbart av ett västerländskt eller svenskt perspektiv. Dokumentationen från 2013 (Sbi, 2013, s7) visar att det är vanligt att icke-västerländska karaktärer ofta kopplas samman med utanförskap, genom att karaktärerna skildras som flyktingar, invandrare och adoptivbarn. Dokumentationer från åren 2016 och 2017, visar på en ökad skildring av icke-västerländska karaktärer (Sbi, 2016, s.5, 8 och 2017, s.5). Böckerna visar även en avsikt till inkludering. Böckerna verkar vara delvis medvetet normbrytande, eftersom det är vanligare att huvudpersonen i berättelsen med icke-västerländsk härkomst hamnar i centrum. Detta är speciellt tydligt i berättelser kring icke-västerländska barn som skildras genom att fly krig (Ibid s. 5, 8).

Svenska barnboksinstitutet beskriver även hur identitetskategorin klass konstruerats i skönlitterära böcker de senaste åren. Enligt Sbi (2011, s. 10) visar sig klass genom att övervägande del av huvudpersonerna i barn- och ungdomsböcker år 2011 utgörs av den vita medelklassen. Dokumentationen under 2012 (Sbi, 2012 s.10) visar att det i böckerna finns en något större variation av klass. Detta visas bland annat genom hur karaktärer bor i fattiga och rika bostadsområden i en stad. Sbi (2013, s.6) skriver att klass visas genom socialt utanförskap, där det ofta är kopplat till skolan eller vänner. Sbis (2015, s.9) dokumentation under 2015 visar att det nu är vanligare att böckerna belyser sociala klasskillnader. Man kan bland annat stöta på barn utan mat och flyktingar som har det svårt, men även rika barn som tillhör överklassen. 2016 dokumentationen (Sbi, 2016 s.11) visar även på ett liknande resultat där barnböckerna visar på en ökad medveten om sociala skillnader.

2.3. Internationell forskning

Vi har valt att lyfta sex internationella studier där intersektionella aspekter i skönlitteratur för barn har undersökts. Filipović (2018, s. 316) beskriver i sin artikel att hon utfört en innehållsanalys av 15 skönlitterära barnböcker där hon bland annat undersöker hur pojkar och flickor konstrueras, och vilka roller de ges. Hon beskriver att karaktärerna till största del konstrueras på ett könsstereotypt sätt. Detta speciellt när det kom till stereotypa familjeroller. Kvinnorna i böckerna ges exempelvis oftast rollen som mamma, modersfigur eller hustru. Oftast är detta den enda identiteten kvinnorna ges, och de kallas endast ”mamma” genom boken. De yngre flickor som förekommer i böckerna ges omhändertagande egenskaper. Männerna beskrivs däremot som exempelvis arbetande, lättsamma och mer vågade än kvinnorna. Då de förekommer pappor i böckerna får de alltid en mindre roll än mamman, oavsett vilken roll i böckerna de än gäller. Mammorna beskrivs som den med mest emotionellt värde och papporna beskrivs som mindre omhändertagande än mammorna. Att kvinnor ofta beskrivs som stereotypa mammor är även något som Brugeilles, Cromer och Cromer (2002, s.242–243) finner i sin franska studie där hon undersöker hur manliga och kvinnliga karaktärer konstrueras i 537 skönlitterära böcker för de yngre åldrarna. Hon finner även att pappor inte är lika vanligt förekommande som mammor. Karaktärerna har även yrken som ses som stereotypa för de kön de tillhör. Det är även vanligare att män arbetar än kvinnor (Brugeilles et.al., 2002, s. 253).

Brugeilles et al. (2002, s. 259, 263) finner även att flickor beskrivs som mer positiva än pojkar som oftare beskrivs med mer negativa egenskaper. Även pojkar konstrueras genom stereotyper, och får roller som ”fighter” och ”retsticka”. Stereotyper som att flickor är dagdrömmande och rädda är i stort sett frånvarande i böckerna. De finner även att flickor i böckerna beskrivs som känsligare än pojkar. De finner dock även alternativ till dessa stereotyper som att pojkar är vänligare och mer hjälpsamma än flickor, och att flickor är mer initiativtagande och modigare än pojkar. Även om kvinnor, flickor, män och pojkar oftast beskrivs utifrån traditionella könsnormer, förekommer det mönster där karaktärerna tillåts skrida mot könsnormerna, även om detta är ett fåtal. Även Jackson och Gee (2005, s.115) finner i sin studie utförd på Nya Zeeland att karaktärer till viss del tillåts strida mot traditionella könsnormer, även om de till största del finner att karaktärerna beskrivs i böckerna på ett stereotypt sätt. I deras studie analyserar de konstruktioner av kön genom en diskursanalytisk ansats i 100 slumpmässigt valda läseböcker som användes inom skolan mellan 1950–2000. Kvinnor konstrueras med traditionellt feminina egenskaper som emotionella, snälla och mjuka. Män konstrueras som beskyddande, och visar ett känslomässigt avstånd. Kvinnor konstrueras även som omhändertagande, omsorgsgivande, detta är tydligast hos mödrarna som beskrivs i böckerna. Både män och kvinnor beskrivs oftast i aktiviteter som traditionellt ses som feminina och maskulina. Dock visar det sig att runt 1970-talet finns några böcker som beskriver könen i aktiviteter som kan ses som icke stereotypa. Exempelvis provar en pojke kvinnohattar och en flicka åker gokart. Detta övergår i att böckerna på 80 och 90-talet är mer könsneutrala, där stereotyper inte konstrueras lika tydligt och stereotypa aktiviteter undviks (Ibid, s. 120, 124–125).

Nair och Talif (2010, s. 147–151) finner även de i sin studie av malaysiska skönlitterära barnböcker publicerade i England att de kvinnliga karaktärerna till största del beskrivs utifrån traditionellt kvinnliga egenskaper och att de med manligt kön ofta konstrueras utifrån traditionellt manliga egenskaper. De undersöker vilka adjektiv som används för att beskriva män och kvinnor. Resultatet visar att det adjektiv som oftast beskriver kvinnor är vacker. Detta visar en kontrast till män som sällan beskrivs med adjektiv som påpekar om de ser bra ut eller inte. De fåtal gånger detta sker beskrivs männen som stiliga. Männerna beskrivs även betydligt oftare än kvinnor som starka, modiga och rika. Även aggressivitet visar sig vara en kraftigt överrepresenterad egenskap hos de manliga könet i texterna, detta visar sig genom adjektiv som

arg, grym och hård. Adjektivet modig används enbart i beskrivningar av de manliga karaktärerna.

I två amerikanska studier har undersökningar kring skönlitterära barnböcker utförts. Koss (2015, s.32, 36–37) beskriver att hon i sin studie analyserar 455 amerikanska barnböcker genom en innehållsanalys med delvis fokus på etnicitet. I resultatet visar det sig att de västerländska karaktärerna är starkt överrepresenterade jämfört med karaktärer med annan etnisk bakgrund. Det är även tydligt att då de karaktärerna med annan bakgrund än västerländsk konstrueras i böckerna är detta i bakgrund av de västerländska karaktärerna. Deras funktion är även ofta att stötta den västerländska karaktären. Rodrigues och Branden (2018, s.48–49) skriver att kvinnor med koppling till immigration i amerikanska barnböcker ofta beskrivs i sammanhang med sorg och konflikter. Vidare skriver författarna att det ofta beskrivs som att invandrare behöver avstå från sin kultur och sitt språk för att bli framgångsrika amerikaner.

2.3 Sammanfattning av forskningsresultaten

Övergripande visar resultatet av de nationella och internationella studierna liknande resultat gällande hur kön konstrueras i skönlitterära böcker och läroböcker med skönlitterära inslag (läseböcker). Dessa skönlitterära böcker visar att det förekommer konstruktioner av könen och att majoriteten av karaktärerna framställs genom traditionella könsstereotyper. I både de nationella och internationella studier vi presenterar i den tidigare forskningen förekommer det dock att karaktärer tillåts överskrida traditionella könsnormer, men detta är undantag. Det är även värt att nämna att oavsett kontext har forskarna fått fram liknande resultat kring hur kön konstrueras i skönlitteratur. De nationella och internationella studierna har även liknande resultat kring identitetskategorin etnicitet. Resultaten visar att skönlitteraturen gör en uppdelning mellan ”vi” och ”dem”, där ”vi” likställs med västerländsk, medan ”dem” ses som icke-västerländska. Vi fann ingen internationell forskning kring klass, men det nationella övergripande resultatet kring klass visar att klass oftast konstrueras tillsammans med etnicitet. De västerländska karaktärerna konstrueras utifrån medelklassen medan karaktärer med annan etnisk bakgrund kopplas samman med arbetarklassen och oftast får stämpeln som fattig. I en av studierna beskrivs det även att då kvinnor konstrueras ges de olika egenskaper beroende på vilket klasssamhälle de tillhör.

3.Styrdokument

Skönlitteratur berör en del av grundskoleutbildningen och finns med både som förmåga, syfte och centralt innehåll i kursplanen för ämnet svenska. En av förmågorna eleverna ska utveckla i kursplanen för svenska är förmågan att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften (Skolverket, 2018, s. 258). I syftesdelen beskrivs det även att eleverna ska i mötet med olika typer av texter ges förutsättningar att utveckla den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden (Skolverket, 2018, s. 257). Undervisningen ska även innehålla berättande texter och poetiska texter för barn och unga från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Texter i form av skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor (Skolverket, 2018, s.260).

Skolans värdegrund och uppdrag berör alla människors lika värde och hur skolan ska arbeta med och bemöta människors olikheter utifrån olika faktorer som bland annat genus och etnicitet. Skolan ska gestalta och förmedla grundläggande värden som alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor. Skolan ska även förmedla de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan bör också tillämpa ett internationellt perspektiv vilket bland annat innebär att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet (Skolverket, 2018, s.5, 8). Skolan ska även bemöta främlingsfientlighet och intolerans med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Skolverket, 2018, s.5).

Undervisningen i skolan ska vara allsidig och inte präglas av en ensidig åskådning. Skolan har också ett ansvar för att motverka könsmonster. Hur skolan organiserar utbildningen bidrar till att forma elevernas uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt (Skolverket, 2018, s.6). Skolan ska verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för alla människor, oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter (Skolverket, 2018, s.7).

Skolans övergripande mål och riktlinjer är att alla som arbetar i skolan ska medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen (Skolverket, 2018, s.10).

4. Teoretiskt ramverk

Detta ramverk tar generellt avstamp i socialkonstruktionismen och dess syn på hur språket konstruerar den sociala världen. Detta innebär att vi i denna uppsats tolkar identitetskategorierna kön, etnicitet och klass som socialt konstruerade, vilket innebär att de skapas genom interaktion. Identitetskategorier är en kategori som ligger till grund för hur vi ser på oss själva och som skapar oss. Vi utgår även från ett intersektionalitetsperspektiv vilket innebär att vi även tolkar identitetskategorierna som sammanlänkade. För att kunna begreppsliggöra kön som identitetskategori och för att kunna förklara hur kön konstrueras socialt hämtar vi inspiration från Connell och Pears genusteorier. I vår tolkning av klass hämtar vi inspiration från Bourdieus teorier och i definitionen av etnicitet inspireras vi av Mattssons teorier. Vi kommer även att definiera begreppet maktstruktur då begreppet berör en av våra frågeställningar.

Dispositionen av avsnittet är följande: I avsnitt 4.1 och 4.2 presenteras uppsatsens perspektiv socialkonstruktionism och intersektionalitet. Därefter följer en presentation av identitetskategorierna där genus presenteras i avsnitt 4.2.1, etnicitet i 4.2.2 och Bourdieus klassbegrepp i avsnitt 4.2.3. I avsnitt 4.3 presenteras en definition av maktstrukturer följt av avsnitt 4.3.1 som presenterar samhällets maktstrukturer och i avsnitt 4.3.2 tas Nikolajevas motsatsschema upp. Slutligen i avsnitt 4.4 presenteras en sammanfattning.

4.1 Socialkonstruktionism

Det socialkonstruktionistiska perspektivet utgår från att den sociala världen är socialt konstruerad (Börjesson, 2003, s.56). Språket har en viktig roll inom socialkonstruktionism då det är genom språket som olika representationer av verkligheten skapas. Vår värld skapas av hur vi talar om och förstår den och det är genom språket som vi människor tolkar, förstår och beskriver den värld vi lever i. Det är således genom språket vi förstår vår värld och vår verklighet. Exempelvis existerar fysiska objekt, men det är först genom språket som vi skapar förståelse för och ger dessa objekt betydelser. I denna bemärkelse har språket en konstruerande effekt. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan inte vår kunskap om världen likställas med en objektiv sanning. Verkligheten är bara tillgänglig genom olika kategorier och är således en produkt av vårt sätt att kategorisera världen (Jørgensen & Phillips, 2002, s.5–9). Verkligheten är kontextberoende och det är genom de sammanhang vilka vi deltar i som verkligheten kan formas och tolkas av människor (Brinkkjaer & Høyen, 2013, s.95). Inom socialkonstruktionism är kunskap inte något som människan besitter utan det är med hjälp av språket, genom social interaktion som vi skapar och konstruerar kunskap samt kategorier som gör att vi förstår världen. Det är således genom språket vi tillägnar oss kunskap (Jørgensen & Phillips, 2002, s.5–9).

4.2 Intersektionalitet

De los Reyes och Mulinari (2005, s. 7–8) skriver att intersektionalitet är ett alternativ till den genusvetenskap som konstruerar kön utan att ta i beaktning den ojämlikhet som aspekter som etnicitet och klass för med sig. Mattson (2015, s.19) skriver att begreppet intersektionalitet har som ambition att belysa hur olika identitetskategorier och maktstrukturer påverkar varandra och vävs samman. Enligt Mattson (2015, s.35–36) är maktstrukturer krafter i samhället som skapar grupper och kategoriseringar som sätts i över- och underordning mot varandra. En utförligare förklaring av maktstrukturer presenteras i avsnitt 4.3. Identitetskategorier som klass, kön, sexualitet och etnicitet ses inte inom intersektionalitetsperspektivet som separata utan som något som samspekar med varandra. De är även socialt konstruerade av oss människor och deras konstruktion påverkas således av hur vi talar om och förstår dem.

Intersektionalitet har sitt ursprung i den kritik som riktades mot den ”vita” feminismen som ansågs vara exkluderande mot andra etniciteter än den västerländska (los Reyes & Mulinari, 2005, s 15). En kritisk diskussion utvecklades under 1990-talet gällande hur genus skulle tolkas och förstås och feminister började kritisera hur ordet ”kvinna” användes. Kvinnorna menade att ordet användes och kategoriserades, på ett alltför entydigt sätt. Många andra grupper som homosexuella, svarta och arbetarklasskvinnor kände att de inte fick sina berättelser hörda (Mattson, 2015, s. 20). Intersektionalitetsteorin utvecklades successivt på grund av antirasismen och att maktstrukturer inom feminismen började synliggöras. Begreppet blev senare ett viktigt begrepp för forskare som ville synliggöra kvinnors olika villkor och erfarenheter, detta till en början speciellt gällande svarta kvinnor. Forskare ville utmana den enkelriktade förståelsen av kvinnlighet och ville lyfta både etnicitets och klassbegreppets betydelse för skapandet av kön (los Reyes & Mulinari, 2005, s 15, 27).

Genom ett intersektionellt maktperspektiv kan det synliggöras hur skilda och interagerande strukturer av förtryck påverkar i samhället genom att undersöka hur kön, klass och etnicitet samspelar. Begreppet intersektionalitet beskrivs inte enbart genom hur två identitetskategorier klass och kön påverkar varandra, utan fokus ligger på hur de samverkar. Med intersektionalitetsteorin vill man bidra till att synliggöra de maktstrukturer som skapar ojämlikhet (Ibid s. 25–24).

Även Lykke (2009, s.47) beskriver att det finns ett samband mellan kön och andra identitetskategorier, som etnicitet, klass och sexualitet. Hon beskriver att många genusforskare inte avgränsar konstruktioner av kön ifrån andra identitetskategorier utan ser istället på intersektionaliteten mellan dem. Wedin (2018, s.60) tar också upp hur identitetskategorier kan samverka och beskriver att ordet ”kille” kan uppfattas annorlunda och ge en annan bild, än ordet ”invandrarkille”. Hon påpekar att normer om ålder, klass, social bakgrund sammanflätas med identitetskategorin kön.

4.2.1 Genus

Connell och Pearse (2015, s. 25–27) skriver att genus är ett begrepp som syftar till att synliggöra att kön skapas genom sociala relationer inom vilka grupper och individer agerar. Med andra ord är genus ett begrepp som syftar på att kön skapas/konstrueras i sociala interaktioner. Begreppet genus kopplas till den sociala konstruktionen av kön snarare än det biologiska könet. Genus som är den sociala konstruktionen av kön är även som andra sociala konstruktioner föränderligt och mångdimensionellt och handlar om flera aspekter samtidigt, som exempelvis makt eller sexualitet.

Connell och Pearse (2015, s. 24) tar även upp att en viktig aspekt av genus är hur kön konstrueras genom språket. Många språk har exempelvis en grammatik som skiljer det feminina och maskulina åt, men mycket beror även på hur språket används i dagligt tal.

4.2.2 Etnicitet

Begreppet etnicitet har ingen uppenbar definition, men det tenderar ofta att likställas eller användas synonymt med begreppet kultur (Mattsson, 2015, s.84–85). Mattsson påpekar att begreppet kultur kan ses som ett vidgat begrepp till etnicitet. Kultur kan kopplas samman med nationalitet men kan även vara kopplat till andra områden. Etnicitet är ett snävare begrepp som handlar om en känsla och upplevelsen av identitet och grupptillhörighet i relation till nationalitet och folkslag samt religion och språk. Grupptillhörigheten skapar en ”vi-känsla” vilket bidrar till att etnicitet kan ses i relation till ”de andra” (Ibid s.84–85).

4.2.3 Bourdieus klassbegrepp

Skawonius (2005, s.25–26) beskriver att Bourdieus sociologi är relationell. Den studerar det sociala livet och menar att fortgående konstruktioner mellan grupper, institutioner, och individer skapar kontexten. Positionen i det sociala rummet avgörs av att grupper, institutioner och individer skiljs åt. Alltså blir en persons position påverkad av vad hen har för position gentemot en annan persons position. Människan konstruerar de sociala strukturer som existerar, men de sociala strukturerna konstruerar även människan.

Bourdieu (1986, s.15) menar att det som värderas i ett samhälle kan beskrivas med begreppet kapital. Det är ett relationellt begrepp som värderas när det sätts i relation till något annat. Skawonius (2005, s.28) skriver att Bourdieus kapital kan delas in i fyra delar: kulturellt, socialt, ekonomiskt och symboliskt- kapital. Dessa kapital använder Bourdieu istället för att beskriva specifika samhällsklasser. Detta eftersom han anser att det är mer meningsfullt att tala om hur individer positionerar sig själva till varandra utifrån kapitalen som bidrar till maktstrukturer.

Det ekonomiska kapitalet kan beskrivas som ekonomiska tillgångar och är ett kapital som går att tillägna sig snabbt, även om detta kan vara svårt, medan de andra kapitalen tar längre tid att tillägna sig (Bourdieu, 1986, s.16). Det symboliska kapitalet beskrivs som det med störst koppling till makt och kan variera inom olika grupper. Kapitalet kan ses som det som igenkänns av sociala grupper som värdefullt eller tillskrivs värde. Det är alltså en grupp människor som bestämmer att någonting som exempelvis en specifik förmåga är det som är värdefullt. Exempelvis kan det vara värdefullt att i vissa grupper vara bra på fotboll, medan det i andra grupper inte ger något värde (Skawonius, 2005, s.29–31). Det kulturella kapitalet kan precis som det symboliska kapitalet variera i olika grupper och sker i överföring av hemmet. Kapitalet innefattar kulturella aspekter och är oftast kopplat till bildningsnivå samt utbildning. Exempelvis innebär det att ju högre och bättre utbildning man har desto större kulturellt kapital har man. Bourdieu beskriver hur han uppmärksammade begreppet då man började forska i varför barn från olika sociala förhållanden ofta presterade på olika nivåer i skolan. Det sociala kapitalet kan beskrivas som något man besitter genom att vara medlem i ett nätverk eller en grupp med gemensamma tillgångar (Bourdieu 1986, s.16, 17, 21). Skawonius (2005, s.29–21) skriver vidare att detta kapital bygger på relationer mellan de som är medlemmar i gruppen och är det kapital som tar längst tid att bygga upp. Kapitalet behöver även underhållas för att kvarstå. De olika kapitalen kan också påverka varandra. Exempelvis är det ekonomiska kapitalet värt mer om det kopplas ihop med det symboliska. Bourdieu (1986, s.16) skriver även att det kulturella kapitalet kan påverka det ekonomiska. Det kan exempelvis ske om en person skaffar sig en utbildning, vilket efter hand ger ett större ekonomiskt kapital.

4.3 Definition av maktstrukturer

Mattson (2015, s.35–36) skriver att ett centralt begrepp inom intersektionalitet är samhälleliga maktstrukturer. Maktstrukturer är något som skapas av människor och är alltså socialt konstruerade. De konstrueras delvis av språket genom att världen skapas efter hur vi talar om och förstår den. Maktstrukturer kan beskrivas som krafter i samhället som på en strukturell nivå skapar och reproducerar grupper samt kategorier, som exempelvis män och kvinnor. Dessa ordnas oftast hierarkiskt i förhållande till varandra och vissa grupper värderas då högre än andra. Detta förekommer på en samhällsnivå men på en individnivå kan det förekomma undantag. Även om maktstrukturerna verkar på en strukturell och övergripande nivå är det vi som bär upp dem genom vårt agerande och våra tankar, vilket innebär att vi även kan påverka dem. Maktstrukturerna är alltså föränderliga och är ofta integrerade i vår vardag. Vad som anses vara kvinnligt och manligt är ett exempel på en maktstruktur som ofta ses som naturlig. Att maktstrukturerna ses som naturliga kan göra att vi snarare ifrågasätter dem som bryter mot dem

än de som följer dem. Alltså exempelvis kan män som betar sig stereotypt kvinnligt ifrågasättas, medan män som betar sig stereotypt manligt inte ifrågasätts eftersom det anses vara naturligt.

Mattson (2015, s.43, 45, 50) skriver vidare att ett sätt att se på makt och världen är genom maktstrukturer där någonting ses som motsatspar, som exempelvis man-kvinna eller svart-vit. Det finns i dessa motsatspar inget mellanting och de kan därför upprätthållas. Eftersom maktstrukturer skapar motsatspar och de konstrueras gentemot varandra, hamnar en av de oftast i underläge. Att vara mittemellan ett motsatspar rubbar själva maktstrukturen. Detta tankesätt är centralt för de maktstrukturer som skapar klass, etnicitet och kön och utgör centrala delar i vårt sätt att uppfatta och förstå världen. Genom detta tankesätt kan man även se hur exempelvis svarta är underordnade vita eller kvinnor underordnade män generellt i samhället. Över- och underordning är dock beroende av kontexten och i vissa sammanhang kan exempelvis en kvinna vara överordnad en man. Detta eftersom man är antingen eller och ordnas in i en hierarki. Detta tankesätt kan även bidra till tankesättet om ”de Andra”. Mattson (2015, s. 87) skriver att uppdelningen av vi och ”de Andra” är speciellt central inom etnicitet.

4.3.1 Samhällets maktstrukturer

Tabellen nedan presenteras av Mattson (2015, s.87–88) men hon lyfter fram att tabellen är inspirerad av Halls resonemang om exempel på överordnade och underordnade motsatspar som skapar maktstrukturer. Resonemanget bygger på tanken om att, för att kunna konstruera en känsla av ett ”jag” och ett ”vi”, måste man kunna sätta det i motsättning till ”de Andra”, alltså det som är olikt och som skiljer sig, därav skapandet av motsatspar. Under interaktion definierar vi likheter och skillnader mellan andra och sätter upp gränser, vilket gör att det skapas en uppdelning mellan ”vi” och ”den andra”.

Överordnad	Underordnad
Man	Kvinna
Medelklass	Arbetar- /underklass
Vit	Svart
Västerländsk	Österländsk

Mattson (2015, s.88).

4.3.2 Nikolajevas motsatsschema

Nikolajeva har skapat ett motsatsschema utifrån tidigare genusforskning inom barnlitteratur. Schemat visar på könsstereotypa egenskaper som återfunnits hos manliga och kvinnliga karaktärer i olika skönlitterära böcker för barn, dock påpekar hon att man inte kan generalisera alla karaktärer efter detta schema. Könsstereotyper innebär att karaktärerna betar sig som de ”bör” göra utifrån de traditionella normerna om vad som är manligt och kvinnligt som finns i samhället. Nikolajeva presenterar även de ”kvinnliga” och ”manliga” egenskaperna som motsatspar till varandra. Hon tar även upp att en karaktär som inte tydligt ges en könstillhörighet oftast uppfattas vara av det manliga könet, detta eftersom mannen ses som norm i samhället (Nikolajeva, 2017, s. 191–194).

Nedan presenteras Nikolajevas motsatsschema:

Män/pojkar	Kvinnor/flickor
Starka	Vackra
Våldsamma	Aggressionshämmande
Känslokalla, hårda	Emotionella, milda
Aggressiva	Lydiga
Tävlande	Självuppoftande
Rovgiriga	Omtänksamma, omsorgsfulla
Skyddande	Sårbara
Självständiga	Beroende
Aktiva	Passiva
Analyserande	Syntetiserande

Nikolajeva (2017, s.193).

4.4 Sammanfattning

Det som presenterats under teoretiskt ramverk kommer att användas i analysen av vårt material. Sammanfattningsvis är det övergripande perspektivet i vår uppsats och således i vår analys socialkonstruktionism. Det innebär att de identitetskategorier som vi undersöker och synliggör i vår empiri ses som socialt konstruerade. Klass, etnicitet och kön ses alltså som skapade och formade genom språket. Vi utgår även i vår uppsats och analys utifrån ett intersektionellt perspektiv vilket kortfattat handlar om att identitetskategorierna är sammanlänkade och inte separata. I vår definition av de olika identitetskategorierna har vi hämtat inspiration från olika teoretiker. Maktstrukturer är även ett centralt begrepp i uppsatsen och därmed analysen då vi undersöker om och isåfall hur det skapas. Maktstrukturer har en tydlig koppling till intersektionalitet och det handlar om hur olika identitetskategorier, både separat och sammanlänkat skapar över- och underordningar genom olika krafter som finns i samhället. Avslutningsvis vill vi poängtera att både intersektionalitet, identitetskategorierna och maktstrukturer har kopplingar till det övergripande perspektivet socialkonstruktionism eftersom de alla kan ses som socialt konstruerade och till stor del skapade av vårt språk.

5. Metod

För att besvara frågeställningarna utgår vi från en kvalitativ textanalys som är inspirerad av ett fåtal diskursanalytiska utgångspunkter gällande språket och dess konstruerande funktion. En närmare beskrivning av vad det innebär presenteras i avsnitt 5.2. Valet av denna metod framställs som lämpligt eftersom uppsatsens huvudsyfte är att problematisera hur olika konstruktioner av kön, klass och etnicitet skapas och samverkar genom de karaktärsbeskrivningar som görs i skönlitterära texter i läromedlet *Zick Zack Läsrummet* för årskurserna 4, 5 och 6. Metoden framstår även som lämplig i förhållande till uppsatsens kompletterande syfte vilket är att problematisera om och isåfall hur, olika maktstrukturer konstrueras genom karaktärsbeskrivningarna. Vår metod är även tydligt kopplad till det övergripande perspektivet vi använder i vår uppsats, vilket är socialkonstruktionism, detta eftersom vi tolkar och analyserar språkets betydelse och konstruktion.

Dispositionen av avsnittet är följande: I avsnitt 5.1 presenteras empirin och de urval som gjorts i studien. I avsnitt 5.2 presenteras analysmetoden och i avsnitt 5.2.1 beskrivs tillvägagångssättet av analysen. Slutligen i avsnitt 5.3 för vi en metoddiskussion.

5.1 Empiri och urval

Den empiri som ligger till grund för studien är skönlitterära texter från tre exemplar av läroboksserien *ZickZack Läsrummet* som är ämnat för ämnet svenska. Läroboksserien *Zick Zack* består, förutom Läsrummet med tillhörande övningsböcker, även av Skrivrummet med tillhörande övningsböcker. Vi valde den del av materialet som består av skönlitterära texter, vilket är Läsrummet. Anledningen till varför skönlitterära texter valdes är för att de innehåller fiktiva karaktärer. Karaktärerna beskrivs och kategoriseras i de skönlitterära texterna genom de personlighetsdrag samt egenskaper som de konstrueras med och detta görs genom språket. Läroboksserien valdes genom ett tillgänglighetsurval, vilket innebär att vi tog den läromedelsserie som fanns tillgänglig. Vårt val av läromedel påverkades även av att det används på båda våra VFU-skolor, vilket gör att det blir ett relevant läromedel eftersom det är aktuellt i verksamma skolor. *Zick Zack Läsrummet* riktar sig mot årskurserna F-3 och 4–6 men undersökningen i vår studie berör endast materialet för årskurs 4–6 eftersom det är de årskurser vår utbildning riktar sig till.

De tre läroböckerna innehåller elva skönlitterära texter vardera. Vi valde att avgränsa oss till fem texter per lärobok, vilket innebär att undersökningen omfattar femton texter totalt. Detta för att vi valt att göra en detaljerad analys av hur olika konstruktioner av kön, klass och etnicitet samverkar vid karaktärsbeskrivningar och det ses då som passande att dra ner på antal texter eftersom vi har en begränsad tidsram. Vi gjorde ett slumpmässigt urval gällande texterna där vi valde varannan text. Texterna i läroböckerna är endast utdrag ur skönlitterära böcker, vilket gör att vi inte får ta del av hela texten. Det som vi analyserar är det eleverna får ta del av och blir därmed relevant.

Förlag, lärobok, skönlitterärtext, författare och antal sidor per text presenteras i tabellerna nedan.

Förlag	Lärobok	Skönlitterärtext	Författare	Antal sidor
--------	---------	------------------	------------	-------------

Sanoma utbildning	Zick Zack läsrummet årskurs 4		Pernilla Lundenmark och Anna Modigh	
		Tisdagen som till slut kom	Johan Unenge	4
		Ett land av snö	Jackie French	6
		Ett sorgligt besked	Ulf Stark	4
		Mio, min Mio	Astrid Lindgren	6
		Anton och gänget	Lin Hallberg	4

Förlag	Lärobok	Skönlitterärtext	Författare	Antal sidor
Sanoma utbildning	Zick Zack läsrummet årskurs 5		Pernilla Lundenmark och Anna Modigh	
		BarfotaSigrid	Rose Lagercrantz	4
		Nisse Bergs jul	Anna Ehring	8
		Fyndet i grottan	Enid Bylton	6
		Ingen hemlighet längre	Christina Wahldén	4
		Röd varning för orkan	Monica Zak	6

Förlag	Lärobok	Skönlitterärtext	Författare	Antal sidor
Sanoma utbildning	Zick Zack lärummet årskurs 6		Pernilla Lundenmark och Anna Modigh	
		J som i Jonna	Lotta Löfgren-Mårtensson	6
		Inte bland de du tror	Karina Berg Johansson	6
		Trolltunga	Cornelia Funke	10
		Esmats väg till Sverige	Monica Zak	4
		Messet	Ann-Helén Laestadius	6

5.2 Analysmetod

Genom tillämpningen av en kvalitativ textanalys är syftet att försöka upptäcka och synliggöra det som står uttalat i texterna samt relationen mellan det explicit sagda och det implicit underförstådda. Metoden medför att vi gör olika tolkningar av texterna, detta för att inte endast finna det som står explicit utan även det som finns implicit på ett djupare plan (Bergström & Boréus, 2012, s. 50) och (Denscombe, 2000, s. 200). Då vi använder en kvalitativ textanalys samtidigt som vi är inspirerad av diskursanalytiska utgångspunkter, intresserar vi oss för hur språket i texterna konstruerar kön, klass och etnicitet och hur dessa konstruktioner samverkar samt vilken funktion denna samverkan får. En diskursanalys är en studie där språket och språkanvändningen är en central del. Språket bidrar till att forma och konstruera verkligheten och återger således inte verkligheten direkt. Förutom språket är även makt en central aspekt inom begreppet diskurs, då språket bildar gränser för hur vi kan handla och tänka (Bergström & Boréus, 2012, s.354). Diskurser bidrar till att olika kategorier bildas och genom dessa kategorier blir vissa människor marginaliserade medan andra ses som idealet och som det normala. Olika diskurser kan ses som olika sätt att tala om och förstå exempelvis kön (Jørgensen & Phillips, 2002, s.1).

5.2.1 Tillvägagångssätt

Innan vi utförde analysen av materialet valde vi att utföra en pilotstudie på den första skönlitterära texten i varje lärobok, detta då Bergström och Boréus (2012, s.56) understryker vikten av en pilotstudie. Pilotstudien visade att vårt tillvägagångssätt och analysverktyg fungerade, vilket innebar att vi utförde samma tillvägagångssätt på hela materialet.

Det första vi gjorde var att skapa oss en överblick av det tre läroböckerna. I det ingick det att räkna de skönlitterära texterna och göra ett slumpmässigt urval. Efter att vi skapat en överblick närläste vi de utvalda texterna var för sig. Vi tolkade då texten både implicit och explicit, alltså det som stod både uttalat och outtalat. Efter att vi läst och tolkat texterna enskilt fördes en diskussion. Under diskussionen jämförde, reflekterade och sammanställde vi våra tankar, detta för att föra våra tankar till ett enhetligt synsätt.

Vi konstruerade sedan ett analysverktyg i form av ett schema där de olika identitetskategorierna klass, kön och etnicitet fick var sin kolumn. Vi skapade även en gemensam kolumn för övriga intersektionella identitetskategorier detta för att vara mer öppna i vår analys. Genom våra tolkningar kunde vi utläsa språkets konstruktioner av kön, etnicitet och klass. De skönlitterära karaktärerna undersöktes implicit och explicit, detta för att vi skulle kunna urskilja vilken funktion de har i texterna. Vi tolkade sedan om/hur den analys vi gjort av språket och identitetskategorierna bidrog till att skapa maktstrukturer i texterna. Detta gjorde vi genom att undersöka hur identitetskategorierna konstruerades och skapade över- och underordningar. Vi förde in relevanta delar av de skönlitterära texterna under respektive kolumn i analysverktyget tillsammans med namnet på den karaktären textavsnittet berörde. Detta för att ge struktur åt vår analys och kunna se mönster i texterna samt för att kunna se om/hur de olika kategorierna samverkade. Vi har även utgått ifrån Nikolajevas (2017, s.197) motsatsschema i vår analys av hur kön konstrueras. Dessa egenskaper, som ses som motsatspar, har då förts in i schemat tillsammans med karaktären som vi tillskrivit egenskapen. När vi använder oss av motsatspar gällande man-kvinna, menar vi att detta begrepp kan tolkas på två sätt, vilket är "rivaliserande" och "kompletterande". Därför är vi i vår definition av motsatspar öppna för båda sätten. Med "rivaliserande" menar vi motsatspar som konkurrerar med varandra, och kan exempelvis beskrivas som den stereotypa beskrivningen av män som mer lämpade för arbete eftersom de är "rationella" och kvinnor "emotionella". Det "kompletterande" synsättet kan beskrivas som att män och kvinnor ses som vitt skilda men att det är skillnaderna som gör att de passar så bra ihop. Vi har även använt Mattssons (2005, s.88) schema, som beskriver motsatspar, som analysverktyg, detta för att inspireras till att kunna urskilja maktstrukturer i de skönlitterära texterna.

I vår analys av identitetskategorin kön har vi tolkat karaktärernas könstillhörighet baserat på pronomen och namn. Analysen av identitetskategorin klass har inspirerats av Bourdieus teorier om olika kapital. Vi har i vår analys utgått från att låga kapital ger en låg status och klass och att höga kapital ger en hög status och klass. I Mattssons (2005, s.88) schema benämns detta som medelklass (enligt vår tolkning, högt kapital) och arbetar-/underklass (enligt vår tolkning, lågt kapital). I vår tolkning av identitetskategorin etnicitet tolkar vi karaktärernas etnicitet som västerländska eller icke-västerländska. Vår tolkning av västerländsk är att karaktären har en ljusare hudfärg, eller är kopplad till västerländsk kultur eller tradition. Vi utgår även delvis från namnet på karaktären och land samt den nationalitet karaktären konstrueras med.

Där bilderna förstärker eller kompletterar de konstruktioner som förekommer i texten har vi tagit bilderna till beaktning. Exempelvis när identitetskategorin etnicitet ska tolkas har vi tagit bilderna i beaktning vid de tillfällen de förstärkt konstruktion. Vi har dock inte gjort någon

djupgående bildanalys. Vi har även, där det varit relevant för analysen, tagit i beaktning i vilken tidsepok och vilket land berättelsen utspelar sig i. Analysen utfördes först på varje enskild skönlitterär text vi valt ut genom det slumpmässiga urvalet. Sedan analyserade vi de mönster vi funnit i materialet som helhet.

5.3 Metoddiskussion

Eftersom vi i vår studie tolkar innehållet i texterna är det viktigt att vi är medvetna om vår egen roll som forskare och hur det kan påverka resultatet. Vid tolkningen av texterna blir vi en form av tolkningsinstrument. Det är därav stor vikt att vi är medvetna om vår egen subjektivitet eftersom vi bär på en språklig och kulturell förförståelse (Wallén, 1996, s.33–34, 81). Texterna tolkas således utifrån vår förförståelse. Då vi i vårt tidigare examensarbete även berört genus och konstruktioner av kön är vi medvetna om att även detta kan påverka vår förförståelse. Utifrån vetenskapen om att vår förförståelse spelar roll vid tolkning av texterna har vi försökt granska texterna förutsättningslöst och fördomsfritt.

Inom kvalitativa studier är begreppen trovärdighet och tillförlitlighet två centrala begrepp. För att öka trovärdigheten i vår undersökning närläste och tolkade vi först texterna enskilt, sedan reflekterade och jämförde vi resultatet av våra tolkningar. Vi kom då fram till en gemensam tolkning vilket gör att undersökningens tillförlitlighet stiger, detta är något som Bergström och Boréus (2012, s.42) understryker. Gällande trovärdigheten har vi under arbetet med vår analys gått tillbaka och reflekterat samt ifrågasatt våra tolkningar. Vi har även gått fram och tillbaka mellan empirin och teorin för att komma fram till resultatet i vår studie. Det har således skett en växelverkan mellan empirin och teorin i analysen, vilket är en abduktiv ansats.

Eftersom karaktärerna i de skönlitterära texterna blir kategoriserade efter kön genom pronomen och namn ger detta en tillförlitlighet i vår analys av kön. Vi är medvetna om att vi enbart utgår från det binära könet och att denna uppdelning är problematisk eftersom vi då kan bidra till att normer förstärks och upprätthålls samt att människor kategoriseras. Detta är en avgränsning vi gjort i vår analys delvis på grund av att vi vill undersöka maktstrukturer mellan könen och även för att de analysverktyg vi valt enbart utgår från de binära könen.

Då vi tolkar etnicitet tar vi vid några tillfällen karaktärens hudfärg i beaktning. Vi är medvetna om att hudfärgen i sig inte är socialt konstruerad, men då en karaktär ges en viss hudfärg, exempelvis genom bilder, bidrar detta till att karaktären associeras med och därmed konstrueras som en person som tillhör en viss grupp. När karaktärernas namn tagits i beaktning har vi även tolkat vissa namn som icke-västerländska. Vi har även i de fall där annan etnicitet än västerländsk urskiljts kunnat styrka detta med de bilder som tillhör texten. Dessa tolkningar har varit nödvändig att göra för att kunna urskilja olika etniciteter. Vi är medvetna om att tolkningarna kan ses som en stereotyp uppdelning, men det har varit nödvändigt för utförandet av vår analys.

Bergström och Boréus (2012 s. 40) tar upp vikten av att använda ett analysverktyg och att verktyget även ska vara relevant för analysen. Analysverktyget i form av det schemat vi själva konstruerat och använt för att föra in text under de olika kategorierna är relevant eftersom det har varit nödvändigt för att strukturera upp vår analys. Analysverktyget har även varit relevant för att kunna besvara vår första och andra frågeställning. Även att använda Mattssons schema som inspiration för att kunna besvara vår andra frågeställning anses som relevant då schemat beskriver centrala maktstrukturer som kan finnas i samhället.

Vi har även använt Nikolajevas (2017) motsatsschema som analysverktyg, där hon utgår från motsatspar. Detta analysverktyg är relevant för analysen eftersom vi delvis analyserar konstruktioner av kön men även maktstrukturer mellan könen. Vi är medvetna om att detta schema är begränsat och innehåller ett begränsat antal egenskaper. Det går även att ifrågasätta om egenskaperna i schemat alltid kan ses som motsatspar, ett exempel på detta är egenskaperna vacker och stark. Egenskaperna är även tolkningsbara i förhållande till situationen och kontexten. De begrepp som står i den vänstra kolumnen i schemat är inte alltid överordnade de som står i den högra. Detta gäller både Nikolajevas och Mattssons schema. Exempelvis är det inte alltid överordnat att vara aggressiv. Detta är något vi tagit i beaktning i vår analys men vi finner analysverktyget trots detta som relevant och som hjälpsamt i vår analys.

6. Resultat

I detta avsnitt presenterar vi resultatet av vår analys av de 15 skönlitterära texterna, men även en analys av texterna som helhet. De skönlitterärtexterna har varierat i textmängd och sidantal. Det har därför gått att utläsa mer av vissa texter och mindre av andra, vilket gjort att analyserna varierar i längd. Texterna är utdrag ur längre texter och hade hela verket funnit representerat i de olika läroböckerna hade resultatet eventuellt sett annorlunda ut.

Dispositionen av avsnittet är följande. I avsnitt 6.1 presenterar vi hur karaktärerna konstrueras utifrån identitetskategorierna etnicitet, klass och kön, samt de maktstrukturer vi kunnat urskilja i de skönlitterärtexterna från *Zick Zack läsrummet årskurs 4*. I avsnitt 6.2 presenteras resultat av *Zick Zack läsrummet årskurs 5* och *Zick Zack läsrummet årskurs 6* presenteras i 6.3. I avsnitt 6.4 redogör vi för en sammanställning över de 15 texterna som helhet där vi tar upp de mönster vi kunnat utläsa kring intersektionalitet och maktstrukturer.

6.1 Zick Zack läsrummet årskurs 4

6.1.1 Tisdagen som tillslut kom

Berättelsen utspelar sig i en vardaglig kontext och handlar om en flicka vid namn Josefin som tillsammans med sin klass åker till stranden. Väl på stranden ska eleverna visa sin lärare att de kan simma, vilket gör Josefin orolig eftersom detta är något hon inte kan. I och med att Josefin inte kan simma konstrueras hon som sårbar, vilket är en egenskap som enligt Nikolajevas motsatsschema traditionellt sätt ses som kvinnlig. Det är ingen i klassen som vet om att Josefin inte kan simma och hon är orolig över att någon ska få reda på det. I klassen finns även Villa-Ulla, Josefins kompis, som kommer på att Josefin inte kan simma. När fröken ber Josefin att börja simma, doppar Villa-Ulla Josefins hår snabbt utan att fröken ser. Sedan säger Villa-Ulla att Josefin redan badat och att fröken måste missat det. Om man läser mellan raderna förstår man dock att fröken förstår att Josefin endast doppat håret och att hon inte kan simma, men fröken säger inget om det. Villa-Ulla konstrueras som skyddande eftersom hon doppar Josefins hår och skyddar henne mot avslöjandet av att hon inte kan simma. Bland annat på grund av denna situation men även för att Josefin generellt i texten inte tar några egna beslut tilldelar vi henne egenskapen passiv. I texten förekommer det även manliga klasskamrater, Josefin beskriver de som högljudda och att de ofta är just högljudda och därför tilldelas de egenskapen aktiv.

Efter att eleverna visat att de kan simma, åker hela klassen hem. Vi får då i slutet av berättelsen en kort introduktion av Josefins mamma, dock nämns ingen pappa. Mamman konstrueras som omtänksam då det framgår i texten att hon bryr sig om Josefin genom att hon säger att de ska åka till badhuset och simma, men även för att hon pussar Josefin på kinden, vilket kan synliggöras i citatet nedan.

-Vi kan väl åka till badhuset. Bara du och jag. Det tyckte din fröken också.

-Min fröken?

Mamma svarade inte utan pussade mig bara på kinden och släckte lampan (*Zick Zack läsrummet*, 2011 s.15).

I texten konstrueras Josefin med ett lågt symboliskt kapital på grund av oförmågan att kunna simma, detta eftersom det i gruppen ses som värdefullt att kunna simma. De eleverna i klassen som kan simma ges därmed ett högt symboliskt kapital. Det förekommer endast karaktärer med västerländsk etnicitet, vilket konstrueras i texten genom att karaktärerna getts "typiskt västerländska" namn.

Vi kan i texten urskilja hur olika identitetskategorier samverkar med varandra gällande konstruktionerna av Josefin och Villa-Ulla. Josefin är i en central bemärkelse en normreproducerande karaktär medan Villa-Ulla är i en central bemärkelse normbrytande. Josefin tillskrivs ett lågt symboliskt kapital samtidigt som hon enbart ges "kvinnliga" egenskaper. Villa-Ulla å andra sidan konstrueras med ett högt symboliskt kapital då hon kan simma och tillskrivs enbart "manliga" egenskaper. Här tolkar vi det som att det uppstår en maktstruktur eftersom det "kvinnliga" egenskaperna konstrueras tillsammans med låga kapital och "manliga" egenskaper konstrueras tillsammans med höga kapital. Villa-Ulla är i överläge och Josefin är i underläge. Eftersom vi tolkar Josefin som passiv då hon inte tar några egna beslut och det istället är Villa-Ulla som tar de åt henne förstärks maktstrukturen. Det kan även tolkas som att det finns en maktstruktur mellan killarna och tjejerna i klassen eftersom det i texten explicit står att killarna alltid är högljudda, vilket implicit kan tolkas som att de tar plats. Konstruktionerna i texten bidrar till att stereotyper både stärks och bryts. Villa-Ulla är den karaktär som framställs som normbrytande medan Josefin, Josefins mamma och killarna i klassen följer de traditionella normerna. Detta tyder på att konstruktionerna i texten till största del upprätthåller könsstereotyper.

6.1.2 Ett land av snö

I ett land av snö möter vi vikingarnas ledare, kvinnan Freydis. Hon har precis tillfångatagit flickan Hejka som träl och hunden Snarf. Hejka är den enda överlevande människan efter att vikingarna plundrade hennes by. Freydis lät Hejka leva på grund av hennes snabbhet. Nu befinner de sig på ett skepp på väg till Freydis hemland Grönland. Genom citatet nedan konstrueras Hejka med ett högt symboliskt kapital då hennes snabbhet konstrueras som en värdefull färdighet, men hon konstrueras även med ett lågt socialt kapital eftersom hon förlorar sin gemenskap och nu blir träl.

Tack vare Hekjas snabbhet och Snarfs mod bestämde sig vikingarnas ledare Freydis för att låta dem leva och tog istället med dem på sin resa hem mot Grönland (Zick Zack läsrummet, 2011 s.41).

Hejka beskrivs som sårbar i och med hennes situation och det framgår även i texten att hon är rädd och orolig. Hon konstrueras även som analyserande eftersom hon gör en analys och utvärdering av sin situation och vad som kan tänkas hända när hon kommer till Grönland. Vi tolkar det även som att hon har ett lågt ekonomiskt kapital då hon blir tillfångatagen och beskrivs som en träl. Freydis och andra kvinnliga vikingar konstrueras å andra sidan med ett högt ekonomiskt kapital, detta kan synliggöras genom citatet nedan.

Där fanns kvinnor också - bredaxlade starka kvinnor i långa kjolar som Freydis, med sjalar och huvor över axlar och huvud. De flesta hade förkläde på sig också och några bar smycken av guld eller brons eller silver (Zick Zack läsrummet, 2011 s.45)

Eftersom Freydis har en hög position inom ett socialt nätverk tilldelar vi henne ett högt socialt kapital. Hon konstrueras även med egenskaperna stark, självständig och känslökall vilket enligt Nikolajevas schema är egenskaper som traditionellt sätt ses som manliga. Hon konstrueras som stark då det står explicit i texten. Självständig och känslökall baserar vi bland annat på hennes position, då hon är ledare för ett vikinga sällskap, men även för att hon har plundrat byar samt dödat människor. Det förekommer även andra kvinnliga vikingar som konstrueras som starka, vilket också står explicit i texten. Vikingarna generellt tolkar vi även som rovgiriga, vilket traditionellt ses som en manlig egenskap. Detta eftersom de både dödar människor och stjälar allt de kommer över.

Den etnicitet som kan urskiljas är nordisk/västerländsk. Detta eftersom namnen kan kopplas till fornnordiskan samt att kulturen som beskrivs i texten framställs som nordisk. Vi kan i texten urskilja maktstrukturer och hur de intersektionella identitetskategorierna klass och kön samspelar. Freydis beskrivs som ledare och ges höga kapital, hon tillskrivs samtidigt enbart "manliga" egenskaper. Detta kan tyda på att en kvinna som konstrueras som överordnad tillskrivs "manliga" egenskaper för att kunna ses som överordnad. Hade Freydis konstruerats med "kvinnliga" egenskaper, som till exempel sårbar och omsorgsfull, hade det kunnat ifrågasättas om hon hade kunnat vara ledare för vikingar som plundrar byar och dödar människor. Det tyder på att de "manliga" egenskaperna i denna kontext är överordnad de "kvinnliga". Samtidigt visar detta på en maktstruktur mellan Freydis och Hejka eftersom Hejka har ett lägre socialt och ekonomiskt kapital och därmed inte heller någon makt. Maktstrukturen skulle också kunna grunda sig i relationen mellan vuxen och barn. Vi tolkar det dock som att egenskaperna och kapitalen utgör grunden, då Hejka är en träl, vilket gör att det inte hade spelat någon större roll om hon varit vuxen.

6.1.3 Ett sorgligt besked

Texten handlar om ett kompisgäng som består av Lillen, Peggy, Roffe, Sivert och Jojjo samt Jojjos hund King. Berättelsen utspelar sig i en vardaglig situation där kompisgänget har samlats i deras gemensamma nybyggda koja. Väl inne i kojans framkommer det att Jojjo har något att berätta, men han står bara och stirrar ner i golvet. Peggy börjar tjata på Jojjo att han ska komma och sätta sig i soffan, men då ryter Lillen ifrån. Lillen får egenskaperna aggressiv och skyddande då han kopplas till citatet nedan:

Han ser sig omkring som om han tänker klippa till den som i fortsättningen vågar störa Jojjo (Zick Zack läsrummet, 2011 s.61).

Sivert börjar klaga över att de inte hittar på något och börjar därför låtsas bråka med hunden King, men King betar sig inte som vanligt. I och med bråket blir Jojjo jättearg och försöker skydda sin hund. Han beskrivs då som aggressiv och skyddande, vilket enligt Nikolajevas motsatsschema ses som manliga egenskaper. I texten går det inte att urskilja några klassförhållanden och den enda etniciteten som kommer till uttryck genom vår tolkning är västerländsk. Detta visar sig genom det namn karaktärerna har. Det som skulle kunna uppfattas som en maktstruktur i texten är att pojkarna enbart konstrueras med "manliga" egenskaper. Konstruktionen av kön i texten kan bidra till att den manliga stereotypen förstärks, detta eftersom karaktärerna ges en begränsad beskrivning som enbart visar upp ett skyddande och aggressivt beteende.

6.1.4 Mio, min Mio

Mio, min Mio är en saga som handlar om pojken Mio, hans bästa vän Jum-Jum och hans häst Miramis. Mio är son till konungen av landet i fjärran. Det kan tolkas som att Mio genom sin pappa har ett stort ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital. I texten har Mio och Jum-Jum brutit sig in i den onde riddare Katos borg, detta för att befria landet från Katos ondska och tyranni. Vi tolkar det då som att även Kato har ett högt ekonomiskt kapital eftersom han bland annat äger en borg. I borgen beskrivs både Mio och Jum-Jum med egenskaperna sårbara och beroende, vilket är egenskaper som vanligtvis associeras med kvinnor. Sårbarheten skildras tydligt genom citatet:

"Om inte mörkret vore så hemskt ändå", viskade Jum-Jum. "Om inte riddar Kato vore så grym och om vi inte vore så små och ensamma!" (Zick Zack läsrummet, 2011 s.78).

Det styrks även eftersom det påpekas ett flertal gånger i texten att de är rädda och det uttrycks även explicit att Mio gråter för att Jum-Jum försvinner. Detta tolkar vi även som att Mio och Jum Jum är beroende av varandra. Mio ropar förtvivlat efter Jum- Jum då han försvinner och uttrycker att han inte vill vara ensam. Kato konstrueras med traditionellt "manliga" egenskaper som våldsam, aggressiv, känslökall och hård eftersom det står att han är en tyrann och förvandlar människor till sten.

I texten går inte Jum-Jums och Katos etnicitet att utläsa. Mio tolkas som västerländsk på grund av sitt namn, därav tolkas även hans pappa konungen som västerländsk. Den maktstruktur vi till viss del kan utläsa är genusrelaterad. Kato konstrueras med endast "manliga" egenskaper medan Mio och Jum-Jum konstrueras med endast "kvinnliga" egenskaper. Mio konstrueras även med höga kapital men genom kontexten i berättelsen positioneras han trots detta i ett underläge gentemot Kato. De egenskaper Mio konstrueras med kan därför även de tolkas som att de är underlägsna de egenskaper Kato konstrueras med. Över- och underordningen kan även bero på förhållandet mellan barn och vuxen. Mio och Jum-Jum konstrueras med egenskaper som även kan associeras med hur ett barn kan konstrueras. Vi tolkar det som att barn-vuxen relationen i denna kontext bör betraktas till viss del, men att det inte är den konstruktionen som huvudsakligen skapar underordningen. Detta eftersom det explicit står i texten att Kato är en tyrann, vilket kan tolkas som att han genom kontexten positioneras i överläge oavsett.

6.1.5 Anton och gänget

Berättelsen sker i en vardaglig situation där Anton precis har börjat i en ny skola. I den nya skolan har han svårt för att skaffa kompisar. Han försöker därför bli en del av Kemal och hans gäng som består av Johan, Micke och Tobbe, detta genom att bland annat använda sina få sparpengar till att köpa godis. När pengarna tar slut stjälar han istället godis från en affär på Kemals uppmaning. Efter stölden visar Anton en tydlig ånger, vilket han även säger till Kemal, men Kemal frågar då om Anton är en man eller en mus. Anton vågar då inte ifrågasätta Kemal något mer. Kemal konstrueras som ledaren av gänget och i och med hans roll som ledare, tolkar vi det som att han har ett högt socialt kapital. Anton å andra sidan konstrueras med ett lågt socialt kapital då han försöker bli medlem av gruppen. Detta kan även påvisas genom citatet:

Anton är ny i klassen. I sin förra skola var han populär och hade jättemånga kompisar, men nu har han svårt att bli accepterad. För att bli det måste han bli kompis med Kemal och hans gäng (Zick Zack läsrummet, 2011 s.9).

Anton och Kemal samt killarna i gänget tilldelas av oss ett lågt ekonomiskt kapital. Detta visas i texten genom att killarna stjälar godis på grund av att deras fickpengar är slut. Det låga ekonomiska kapitalet Anton ges styrks även genom citatet nedan:

På onsdag tömmer Anton sparbössan. Han hade tänkt spara ihop till en ny basketboll men det är inte så viktigt längre. På torsdagen är det ingen som har pengar med sig. De hittar några skruvkorksflaskor i parken (Zick Zack läsrummet, 2011 s.96).

Att Anton, Kemal och killarna i gänget stjälar godis samt att deras fickpengar är slut behöver inte anspela på ett lågt ekonomiskt kapital utan kan bero på deras unga ålder. Vi har dock valt att tolka detta som ett lågt ekonomiskt kapital trots medvetenheten om karaktärernas ålder.

I texten utläser vi två olika etniciteter. Anton, Tobbe, Micke och Johan konstrueras som västerländska i och med deras namn samt de tillhörande illustrationerna. Kemal konstrueras med en icke-västerländsk etnicitet, både genom namnet och bilden tillhörande texten. Kemal konstrueras med egenskaper som traditionellt associeras med pojkar och män såsom tävlande,

rovgirig och hård eftersom han bland annat uppmanar och driver de andra killarna att stjäla. Tobbe och Micke beskrivs i texten som lydiga, då de följer Kemal direktiv utan några invändningar. Anton ges enbart de "kvinnliga" egenskaperna lydig, beroende och sårbar. Detta eftersom han gör som Kemal säger och han vill gärna vara en del av gänget, vilket gör honom beroende och lydig. Han uppvisar även nervositet och ånger kring gärningen han gjort. På slutet får vi även möta Antons mamma, hon konstrueras som emotionell då hon beskrivs som tårögd, eftersom hon blir rörd då Anton ger henne chokladen han stulit. Hon tror att han har köpt den till henne för att göra henne glad.

I texten tolkar vi det som att det skapas en maktstruktur där två olika etniciteter positioneras mot varandra. Detta kan vi utläsa genom att de olika identitetskategorierna samverkar och bidrar till maktstrukturer i texten. Kemal konstrueras som överordnad Anton genom det sociala kapitalet, men Kemal framställs med egenskaper som kan uppfattas som negativa i kontexten medan Antons egenskaper framställer honom på ett mer positivt sätt. De västerländska killarna Anton, Micke och Tobbe beskrivs med den stereotyp "kvinnliga" egenskapen lydig och kan uppfattas som "snälla" killar som bara stjäla på grund av uppmaningen från Kemal. Denna beskrivning anspelar på ett problematiskt narrativ där a) västerländska killar framställs som "snälla pojkar" som gör som de blir tillsagda, och b) icke-västerländska pojkar beskrivs som rovgiriga och grunden till att brott begås. Denna maktstruktur bidrar till att Kemal konstrueras som "den andra". Något som ytterligare stärker maktstrukturen är att Kemal enbart konstrueras med "manliga" egenskaper medan Anton, Tobbe och Micke endast konstrueras med "kvinnliga", Johan å andra sidan tillskrivs inte någon egenskap. Det visar att de egenskaper som traditionellt sätt associeras med kvinnor positionerar Anton och de andra västerländska killarna i förhållande till den icke-västerländska killen Kemal som enbart får egenskaper som traditionellt associeras med pojkar. Det blir då en tydlig motsättning mellan Kemal och de västerländska killarna, då vi här tolkar egenskaperna som tävlande motsatspar till varandra.

Denna konstruktion kan även bidra till att en stereotyp bild av "den utländska unga mannen" som kriminell förstärks. De västerländska killarna i texten positioneras i underläge mot Kemal eftersom de följer honom. Det kan å andra sidan tolkas som att de västerländska killarna implicit är överordnade eftersom Kemal konstrueras som "den kriminella ledaren" och de västerländska killarna beskrivs som "idealet". Anton uttrycker ånger, och eftersom killarna följer Kemal på hans order kan de tolkas som att killarna inte skulle utfört dessa handlingar utan Kemal.

6.2 Zick Zack läsrummet årskurs 5

6.2.1 BarfotaSigrid

Berättelsen om Sigrid utspelar sig under medeltiden när pesten härjar. Kungen tror att pesten är ett straff från gud därför tvingar han människorna att visa att de kan bättra sig, detta genom att gå barfota till kyrkan trots vinterkylan. Vi tolkar därav att kungen konstrueras som hård. Sigrid en liten flicka, bor tillsammans med sin sjuka mormor i ett hus i skogen och måste gå ensam och barfota en längre sträcka till kyrkan. Sigrid oroar sig för sin mormors hälsa och man kan tydligt urskilja att Sigrid beskrivs som beroende av sin mormor, vilket även konstruerar henne som sårbar. Detta visas genom citat nedan:

Mest av allt bävade Sigrid för vad som skulle hända om hennes mormor inte blev frisk igen. Hur skulle det bli med Sigrid då? Hon skulle bli alldeles ensam i världen (Zick Zack läsrummet, 2012 s.33).

Mormor vill att Sigrid ska gå till kyrkan, men att hon ska linda skinn runt fötterna för att inte bli sjuk. Sigrids mormor konstrueras som omsorgsfull eftersom hon ger henne ett par skinnbitar. Det går enbart att urskilja västerländsk etnicitet på grund av namnet Sigrid, då vi tolkar det som västerländskt. På bilden tillhörande texten illustreras även en ljushyad blond flicka, vilket stärker konstruktionen om en västerländsk etnicitet. Sigrid och hennes mormor beskrivs som fattiga vilket konstruerar dem ett lågt ekonomiskt kapital. Vi tolkar det som att kungen har ett högt ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital på grund av sin position. De maktförhållande som går att urskilja är klasskillnaderna mellan Sigrid, mormor och kungen. Kungen är överklass medan Sigrid och mormor är underklass, vilket blir synligt genom de kapital vi tolkar att de har. Vi kan även utläsa hur kön och klass samspelar för att bidra till en under- och överordning. Kungen har höga kapital och ges enbart "manliga" egenskaper medan Sigrid och mormor konstrueras med enbart "kvinnliga" egenskaper samt lågt kapital. Detta kan tolkas som att det "manliga" är överordnat det "kvinnliga". Att det uppstår en över- och underordning kan dock ses som givet då kungen är kung och både Sigrid och hennes mormor är fattiga kvinnor på medeltiden. Även om över- och underordningen kan betraktas som given på grund av karaktärernas positioner, så kan konstruktionerna av karaktärerna fortfarande bidra till tanken om att kvinnor är det underordnade könet.

Sigrids mormor konstrueras dock med den "kvinnliga" egenskapen omsorgsfull, vilket i denna kontext kan tolkas som något positivt. I kontexten kan det tolkas som mer positivt att vara omsorgsfull än hård, vilket är den "manliga" egenskapen som kungen tilldelas, vilket skulle kunna bidra till att Sigrids mormor hamnar i överläge. Kungen konstrueras dock med mer makt än Sigrid och hennes mormor på grund av kapitalen, vilket gör att vi fortfarande tolkar det som att det finns en maktstruktur mellan könen där mannen är i överläge.

6.2.2 Nisse Bergs jul

Texten handlar om Nisse och hans familj bestående av hans pappa och en tvåårig lillebror. Mamman har nyss dött. Familjen bor i Bagarmossen utanför Stockholm och handlingen utspelar sig i en vardagssituation där familjen ska till Gallerian. I Gallerian ska de möta upp sin farmor för att fika och peka ut julklappar de vill ha från henne eftersom pappan ska jobba som jultomte på Elgiganten. Att pappan ska arbeta som jultomte på Gallerian tolkar vi som lågt kulturellt kapital, då det kan tyda på att han inte har någon utbildning. Familjen har även ett lågt ekonomiskt kapital vilket synliggörs genom att det i texten explicit står att Nisses pappa är fattig och att de inte har tillgång till någon dator hemma. Det tydliggörs genom citatet nedan. Citatet kan även tyda på att Nisse har ett lågt socialt kapital eftersom citatet anspelar på att han är utanför då han beskriver det som att andra ser både honom och familjen som konstig.

Inte Nisse med den fattiga pappan och den döda mamman och inte Nisse från den konstiga familjen utan dator (Zick Zack läsrummet, 2012 s.57).

På Gallerian svimmar Nisse och får köras till sjukhus genom ambulans. Pappan avbryter då sitt arbete för att åka med till sjukhuset, vilket medför att han inte tjänar några pengar den dagen. Vi tolkar det då som att pappan konstrueras som omsorgsfull, en egenskap som vanligtvis associeras med kvinnor. Pappan konstrueras även som omsorgsfull genom texten exempelvis då han håller Nisse i handen när han är rädd. Nisse uppfattas även som sårbar i den situationen. Efter sjukhuset utspelar sig berättelsen hemma hos Nisse. Nisse uttrycker då en sårbarhet då det beskrivs att han ligger i sängen och sörjer samt saknar sin mamma. Det tydliggörs bland annat genom att han inte vill äta och för att han inte vill fira jul, utan bara ligga i sängen eftersom det inte blir samma sak utan henne.

I berättelsen kan vi urskilja en kristen tradition eftersom det uttalat står att de ska fira jul, vilket tyder på en västerländsk etnicitet. Den västerländska etniciteten styrks även genom namnet Nisse samt att de befinner sig i Stockholm. Illustrationerna som tillhör texten tyder även på västerländsk etnicitet då de illustrerar ljushyade människor.

Både pappan och Nisse konstrueras som personer som tillhör en underklass, detta blir tydligt i citatet som presenteras ovan, då Nisse uttrycker det som att det är konstigt att inte ha en dator. Nisse positioneras även i underläge på grund av att hans mamma är död, vilket kan uppfattas som att han inte är en del av kärnfamiljen, vilket i texten konstrueras som normen. Vi kan i texten urskilja att kön och klass samverkar och positionerar det ”kvinnliga” i underläge. Nisse och pappan som båda är manliga karaktärer konstrueras med låga kapital och enbart ”kvinnliga” egenskaper. Det kan då tolkas som att då män konstrueras med låga kapital beskrivs de inte med stereotypt manliga egenskaper, utan konstrueras då med ”kvinnliga” egenskaper. Konstruktionerna i texten kan då stärka tanken om att ”kvinnliga” egenskaper är underordnade de ”manliga” egenskaperna eftersom det kopplas ihop med låga kapital och underordning. Att Nisses pappa konstrueras med enbart ”kvinnliga” egenskaper kan bero på hans roll som förälder, dock är han i denna kontext en man med låga kapital. Detta tillsammans med den ”stereotypt” kvinnliga egenskapen tolkar vi att det bidrar till att konstruera egenskaper som traditionellt ses som kvinnliga som underordnade.

6.2.3 Fyndet i grottan

Texten handlar om Fem-gänget som består av de tre syskonen Julian, Anne, Dick och deras kusin Georgina som kallas George samt hunden Tim. En sommardag åker ett cirkusgänget förbi och Fem-gänget bestämmer sig för att följa efter cirkusgänget och slå läger intill cirkustältet. Bland karaktärerna i cirkusgänget finns bland annat de mystiska männen akrobaten Lou och Tiger-Dan samt pojken Palle och apan Pongo. Fem-gänget blir vän med pojken Palle. Akrobaten Lou och Tiger-Dan väcker Fem-gängets nyfikenhet och de bestämmer sig för att tillsammans med Palle följa efter männen in i en grotta. Väl inne i grottan upptäcker Fem-gänget och Palle stöldgods som Lou och Tiger-Dan stulit från cirkuspubliken. Vi tolkar det som att Lou och Tiger-Dan har både ett lågt kulturellt- och ekonomiskt kapital. Tolkningen gör vi på grund av att de arbetar på en cirkus, vilket inte är typiskt kopplat till en högre utbildning. Det låga ekonomiska kapitalet urskiljer vi genom att de stjälar från andra människor, men även på grund av deras cirkusarbete.

Då Lou och Tiger-Dan både stjälar från människor, men även för att de i texten beskrivs som skumma och mystiska tolkar vi de som rovgiriga. Vi tolkar de även som känslolåga, då de stänger in Fem-gänget och Palle i grottan så att de inte kommer ut. Julian som är ett av syskonen tolkar vi som analyserande eftersom han analyserar strukturen på grottan som de är inne i och resonerar kring varför den ser ut som den gör. Vid ett tillfälle inne i grottan provar systemen Anne en tiara från stöldgodset de fann och beskrivs då som vacker, vilket kan skildras genom citatet nedan:

“Nu är jag en riktig prinsessa“, Sa hon.

“Vad vacker du är!” - Sa Palle. (Zick Zack lärummet, 2012 s.79).

I texten går det att utläsa en västerländsk etnicitet, detta eftersom vi tolkar alla namn i texten som västerländska. Vi kan urskilja en maktstruktur gällande egenskaperna de tilldelas eftersom Julian endast konstrueras med ”manliga” egenskaper och Anne som är en kvinna konstrueras enbart som vacker, detta kan förstärka en stereotyp uppfattning av könen. Att beskrivas som vacker kan dock tolkas som något positivt. Men då detta är den enda egenskapen någon av flickorna i texten konstrueras med, alltså en ”egenskap” som enbart beskriver ett utseende kan

den tolkas som underordnad. När detta positioneras mot den "manliga" egenskapen analyserande kan det tolkas som att analyserande i denna kontext har ett högre värde.

Tiger-Dan och Lou konstrueras med enbart "manliga" egenskaper vilket även det kan bidra till en stereotyp uppfattning av det manliga könet. Dock kan egenskaperna de konstrueras med i denna kontext tolkas som underlägsna. Vi kan även urskilja att ur ett intersektionellt perspektiv då identitetskategorin klass samverkar med genus så positioneras Tiger-Dan och Lou i underordning, detta på grund av att de konstrueras med låga kapital. I detta fallet konstrueras alltså det stereotypa manliga som underordnat.

6.2.4 Ingen hemlighet längre

Berättelsen handlar om flickan Klara som bor hos Britta och Ragnar. Klara har en hemlighet som även är anledningen till att Klara inte bor hos sina föräldrar. Hennes pappa sitter nämligen i fängelse eftersom han sköt ihjäl en människa under ett bankrån. Hennes mamma bor på ett mentalsjukhus då hon blev så ledsen för det Klaras pappa gjorde. Vi tolkar det då som att hon konstrueras med den "kvinnliga" egenskapen sårbar. I och med pappans situation tolkar vi det som att han konstrueras som känslökall och att han har ett lågt ekonomiskt och kulturellt kapital. På grund av att Klaras pappa sitter i fängelse gör vi tolkningen att hon har ett lågt symboliskt kapital i skolan. Det kan styrkas genom att Klara undanhåller informationen för sina vänner, det kan även styrkas genom citatet under:

Hon skäms över sin pappa och vill inte att någon ska få reda på var han är eller vad han har gjort (Zick Zack läsrummet, 2012 s.96).

Berättelsen om Klara äger rum i en vardaglig situation i skolan. En dag får hennes klasskompis Joel reda på Klaras hemlighet och berättar den för Klaras bästa kompis Maja. Joel retar även Klara för hennes situation, vilket gör att vi tolkar det som att Joel konstrueras som känslökall eftersom han mobbas. Avslöjandet av hemligheten gör Klara väldigt ledsen samtidigt som Maja blir rasande eftersom Klara inte berättat det för henne tidigare. I och med att Maja blir rasande på Klara samtidigt som hon har svårt att se situation ur Klaras perspektiv tolkar vi Maja som aggressiv och hård. Vi tolkar det även som att Maja har ett högre socialt kapital än Klara då det beskrivs som att hon har andra vänner än Klara, medan det i texten står att Klara bara har Maja. Klara tilldelas av oss egenskaperna sårbar och emotionell detta på grund av hennes sårbara situation och för att det står uttalat i texten att hon blir ledsen för att Maja blir arg och inte vill vara Klaras vän längre. I slutet av berättelsen beskrivs det att när Klara den kvällen ska sova får hon ligga mellan Britta och Ragnar. Britta konstrueras då implicit med den "kvinnliga" egenskapen omsorgsfull eftersom hon sjunger för och kramar den ledsna Klara. Klara, Maja, Joel, Britta och Ragnar tolkar vi som västerländska namn och därmed är det den västerländska etniciteten som kan utläsas i texten.

I texten kan vi urskilja en maktstruktur gällande klasskillnader. Klara positioneras i underordning, detta på grund av hennes föräldrars situation. Klara är inte längre en del av en kärnfamilj, vilket hon skäms över. Hon positioneras här i underläge gentemot både Maja och Joel. Vi kan även utläsa hur kön och klass samverkar genom att Maja har ett högt kapital samtidigt som hon enbart konstrueras med egenskaper som enligt den traditionella könsnormen är manliga. Klara å andra sidan har ett lågt kapital och tillskrivs endast "kvinnliga" egenskaper. Denna konstruktion tyder på att Maja konstrueras som normbrytande medan Klara å andra sidan upprätthåller normen. Konstruktionen positionerar även det stereotypa "kvinnliga" i underläge då det kopplas samman med låga kapital, och det stereotypa "manliga" kopplas samman med höga kapital.

Vi kan även utläsa en könsrelaterad maktstruktur mellan Klaras föräldrar, där mamman konstrueras som ett passivt offer på grund av pappans våldsamma handling. Vilket kan bidra till den stereotypa uppfattningen av “den våldsamma mannen” och den “sårbara utsatta kvinnan”.

6.2.5 Röd varning för orkan

Berättelsen handlar om den hemlöse pojken Alex och hans hund som bor i Honduras där en orkan och översvämning är på väg in. Då Alex beskrivs som ett gatubarn har vi gjort tolkningen att han har både lågt kapital gällande det ekonomiska och kulturella. Det ekonomiska eftersom han saknar ekonomiska tillgångar och det kulturella då han inte går i skolan. Vi tolkar det även som att han konstrueras med ett lågt socialt kapital då han står utanför samhället och saknar ett socialt nätverk. Att han inte har något socialt nätverk stärks i texten genom att han konstrueras som en ensam pojke vars enda vän är en hund. I berättelsen flyr Alex från en orkan och han är på väg västerut för att söka skydd. Under flykten stöter han på en lastbilschaufför som erbjuder honom gratis skjuts, vilket konstruerar chauffören med egenskapen omtänksam. Chauffören släpper sedan av Alex, som ett tag får vandra runt i det kraftiga regnet tillsammans med sin hund. Till slut lyckas han ta skydd från stormen i ett övergivet hus. Alex tolkar vi som sårbar på grund av hans situation, vi tolkar honom även som skyddande, självupppoffrande och omsorgsfull. Detta eftersom han tar hand om sin hund och sätter hundens behov framför sina egna. Alex är även nog med att inget ska hända hunden. Detta kan styrkas genom citatet nedan:

Regnet var så kraftigt att Alex slutade fantisera, nu gällde det att kunna andas. Han böjde sig över valpen för att skydda henne med sin egen kropp (Zick Zack läsrummet, 2012 s.117).

När vi tolkar etnicitet i texten tar vi tagit namnet, platsen och bilden i beaktning. Namnet Alex kan tolkas som ett västerländskt namn medan platsen Honduras där han bor tyder på en icke-västerländsk etnicitet. Bilderna till texten illustrerar Alex som mörkhyad vilket gör att vi tolkar Alex som icke-västerländsk. Den maktstruktur som går att urskilja kopplas till Alex låga position i förhållande till samhället. Alex har låga kapital vilket gör att han klassas som underklass. Identitetskategorin klass kopplas här samman med identitetskategorin etnicitet. Alex konstrueras som ett icke-västerländskt gatubarn utan höga kapital och makt. Denna konstruktion kan bidra till att bilden av icke-västerländska barn som utsatta förstärks.

6.3 Zick Zack läsrummet årskurs 6

6.3.1 J som i Jonna

Berättelsen utspelar sig i en vardaglig situation och den handlar om en tjej vid namn Emma. Emma har precis börjat höstterminen i skolan och hon är tillsammans med Anders. I berättelsen får vi reda på att Anders och Emma blev kära vid första ögonkastet. Citatet nedan beskriver att första gången de såg varandra hade Anders ropat till Emma att de kunde bli tillsammans.

Även om han på skoj först hade ropat till henne att de väl kunde bli ihop, så påstår han att det var meningen att det skulle bli de två. -Du är allt bra stöddig, du! Brukar Emma säga. Hur visste du att jag ville ha dig? (Zick Zack läsrummet, 2013 s.22).

Genom citatet tolkar vi det som att Anders är en självsäker kille som konstrueras med egenskapen aktiv då han aktivt tar kontakt med Emma och ropar att de kan bli tillsammans. Emma å andra sidan konstrueras med egenskapen passiv. Vi tolkar henne som passiv då det var han som tog initiativet men även för att hon i berättelsen får en passiv roll i förhållande till honom.

I berättelsen beskrivs det att Emma nästan bara umgås med Anders och att hennes mamma brukar påminna henne om att hon inte får glömma sina kompisar. Emma har dåligt samvete över att hon sällan träffar sina vänner och då främst Jonna som är hennes bästa kompis. Emma bestämmer sig därför för att ringa Jonna. Jonna blir väldigt glad över samtalet och kommer fort hem till Emma. De bestämmer sig för att baka chokladbollar. Under bakningen säger Jonna att hon har något att berätta, hon är jättekär i någon. Emma blir nyfiken och frågar vem det är hon är kär i, varpå Jonna svarar "I dig". Emma blir då chockad och skickar hem Jonna. Några dagar senare ligger Emma i sängen och funderar över situationen som uppstod den där kvällen när Jonna sa att hon var kär i henne. Emma tolkar vi som analyserade då hon spenderar mycket tid på att analysera situationen. Jonna konstrueras som vacker, då detta står explicit i texten. Hon konstrueras också med ett lågt symboliskt kapital då det i texten positioneras som att vara lesbisk är något man kan bli och något annorlunda samt problematiskt. Detta kan synliggöras genom citatet.

Kanske skulle han undra om hon hade gjort något för att Jonna skulle bli kär i just henne. Eller tänk om han blir orolig för att hon skulle bli ihop med Jonna? Och bli lesbisk? (Zick Zack läsrummet, 2013 s.26).

Vi tolkar karaktärerna som västerländska på grund av namnen och de tillhörande bilderna. I texten kan vi urskilja en maktstruktur mellan Jonna och Emma eftersom Jonna genom sin sexualitet konstrueras som "den andra". Jonnas sexualitet sätts i relation till Emmas. Detta eftersom lesbisk är något "man kan bli", inte något man redan är. I texten kan det tolkas som att heterosexuell är något man är per automatik eftersom lesbisk är något man blir, vilket gör det till det annorlunda och inte normen. Denna konstruktion skulle kunna bidra till att främmandegöra homosexualitet, samtidigt som den heterosexuella normen förstärks. Vi kan även urskilja en maktstruktur mellan Anders och Emma. I deras förhållande positioneras Emmas passivitet i relation till Anders aktivitet, vilket gör att det finns en över- och underordning i deras förhållande. Detta kan styrka tanken om att mannen är den som tar initiativ i ett förhållande med en kvinna där hon förväntas vara mer passiv.

6.3.2 Inte bland de du tror

Texten handlar om Julie som precis flyttat till sin moster då hennes mamma precis dött. Hennes moster, som hon aldrig tidigare träffat bor i den annorlunda staden Vägsände där de varken har mobiltelefoner eller datorer. I Vägsände blir hon vän med sin nya klasskompis Ivar. Ivar tolkar vi som skyddande då han vill skydda Julie ifrån två tjejer i klassen. Detta beskrivs i citatet nedan.

Hon blir vän med Ivar som berättar att hon absolut inte kan lita på någon, framförallt inte på de två populäraste tjejerna i klassen, Vera Möller och Sonja Rosén (Zick Zack läsrummet, 2013 s.52).

En dag följer Julie med Ivar till kyrkogården, där Ivar ska visa henne någonting. Väl på kyrkogården upptäcker hon att flera av hennes klasskamraters namn står på gravstenarna, även Ivars namn finns på en. Julie förstår ingenting, varför står hennes klasskamraters namn på gravstenarna. För att Julie ska förstå börjar Ivar berätta historien om staden Vägsände. Han berättar då att förr i tiden var Vägsände en liten by där några få stora familjer bodde, familjerna hade inte mycket pengar och alla var väldigt nära varandra. Vi tolkar det därför som att alla människor i byn har ett lågt ekonomiskt kapital. Ivar berättar att en dag kom en man, vid namn Leander till byn, han presenterade sig som en förmögen man, vilket gör att han konstrueras med ett högt ekonomiskt kapital. Folket i byn tog emot honom med öppna armar och till slut tog

Leander över byns värdshus och därmed tolkar vi det som att Leander konstrueras som rovgirig. Han fick även alla kvinnor på fall och vi tolkar det då som att han har ett högt socialt kapital. Vi tolkar även kvinnorna som passiva då det implicit står att de är maktlösa inför hans charm, vilket kan tolkas som att han är en "charmör/kvinnokarl". Under samma period som Leander får kvinnorna på fall började det spridas ett virus i byn. Inom ett år var nästan alla smittade av viruset och stadens äldste bestämde sig för att försöka stoppa spridningen av viruset, detta genom att försegla byn. Genom att byn förseglades fick ingen lämna byn och ingen fick heller komma in till byn. Den enda som lyckades ta sig ut, trots förseglingen var Julies mamma och nu några år senare har Julie lyckats ta sig in, vilket folket i byn tycker är konstigt. Efter Ivars berättelse om stadens historia förstår Julie fortfarande inte varför klasskamraternas namn står på gravstenarna och Ivar förklarar då att alla som bor i staden är egentligen döda på grund av viruset.

Julies mamma beskrivs i texten som ensamstående vilket kan tolkas som att hon och Julie har ett lågt ekonomiskt kapital. Hennes moster tolkar vi också som ensamstående vilket kan betyda att även hon har ett lågt ekonomiskt kapital. I berättelsen finns heller ingen form av fadersgestalt. Vi tolkar det som att det är den västerländska etniciteten som är framträdande i texten, detta på grund av namnen. I texten kan vi urskilja en maktstruktur mellan kvinnorna i staden och Leander, där kvinnorna positioneras i underläge. Detta eftersom Leander konstrueras som en "kvinnokarl" men även för att det står att "alla kvinnor föll för honom".

Här samverkar även identitetskategorierna klass och kön för att positionera Leander med den höga status han har. Han har höga kapital, konstrueras med "manliga" egenskaper och blir därmed överordnad människorna i byn. Dock kan egenskapen rovgirig ses som "negativ" egenskap i allmänhet, men i denna kontext skapar den makt, vilket gör att egenskapen blir överordnad. Eftersom Leander konstrueras som rovgirig genom att han förför massa kvinnor, vilket i sin tur kan tolkas som att kvinnorna blir passiva och därmed hamnar de också i underläge.

6.3.3 Trolltunga

Texten handlar om pappan Mo, hans dotter Maggie och en gammal släkting vid namn Ellinor. Pappan arbetar som bokbindare och han har en stor kärlek till böcker, vilket även Maggie har. Berättelsen börjar med att en man knackar på dörren hos Maggie och Mo. Han säger att en man vid namn Caprion letar efter boken Bläckhjärta som Mo har i förvar. Dagen därpå reser Maggie och Mo hem till Ellinor och när de kommer fram ber Mo Ellinor om att gömma Bläckhjärta, vilket hon gör. Därför konstrueras Ellinor enligt oss som skyddande. En dag kommer två män varav den ena är Caprion och kidnappar Mo, detta för att försöka få tag på boken. Ellinor och Maggie åker med boken dit Mo sitter fången för att byta Bläckhjärta mot Mo, vilket männen går med på. När Mo får reda på detta blir han alldeles förtvivlad. Han berättar då att Maggies mamma befinner sig inuti boken och att hon försvann en dag när Mo högläste. Detta skedde när Maggie bara var några år gammal. Vi tolkar därför mamman som sårbar eftersom hon är fången i en bok. Därmed får mamman en passiv roll i berättelsen eftersom hon enbart blir omnämnd. Mo berättar även att vid samma tillfälle som mamman försvann in i boken, kom tre farliga manliga karaktärer ut från Bläckhjärta och att det är de som kidnappade honom. Mo berättar också att när karaktärerna kom ut från Bläckhjärta lyckades Mo jaga iväg dem från hans hem och lyckades ta boken i beslag. Varje dag sen dess har han försökt få tillbaka Maggies mamma genom att läsa högt, men han var rädd för att även Maggie skulle försvinna in i boken om han läste den högt för henne. Vi tolkar det därför som att pappan konstrueras med den traditionellt manliga egenskapen skyddande och de traditionellt kvinnliga egenskaperna omsorgsfull och sårbar. Egenskaperna kan synliggöras genom citatet:

Jag åt inte, jag sov inte, och för dig hittade jag hela tiden på nya ställen där din mamma befann sig och jag var noga med att du inte var i samma rum som jag, när jag läste, av ängslan för att du också skulle försvinna (Zick Zack läsrummet, 2013 s.81).

Mo konstrueras även som beroende enligt oss eftersom han i berättelsen uppvisar ett beroende till boken, då Maggies mamma är fast där inne. De tre manliga karaktärerna som kommer ut från boken, beskrivs som aggressiva och våldsamma eftersom de i en strid med pappan använder våld och vapen. Pappan använder dock också ett vapen, men då endast i syfte för att skydda sig själv och Maggie från de tre karaktärerna. De tre karaktärerna konstrueras även som beroende, då de liksom pappan uppvisar ett beroende till boken.

Vi tolkar det som att pappa Mo har ett högt kulturellt kapital detta på grund av hans yrke och kärlek till böcker. Maggies och Ellinors etnicitet tolkar vi som västerländsk eftersom de i bilderna konstrueras som ljushyade och ljushåriga. Mo å andra sidan illustreras med mörkt hår och en aning mörkare hud än både Maggie och Ellinor, vilket gör det svårt att tyda hans etnicitet, även hans namn Mo gör det svårt. De tre människors etnicitet är även svår att urskilja. I texten går det att urskilja en maktstruktur mellan pappa Mo och mamman. Mamman konstrueras som en "kvinna i nöd" som behöver räddas, i detta fall av Mo som är man. Detta kan uppfattas som att det förstärker bilden av att det kvinnliga könet är i underläge mot det manliga eftersom det kvinnliga könet konstrueras som det kön som behöver "räddas". Detta kan även styrkas av att mamman konstrueras med enbart "kvinnliga" egenskaper i texten. Dock konstrueras även pappan med ett flertal egenskaper som vanligtvis associeras med kvinnor och endast med en egenskap som traditionellt ses som "manlig", vilket tyder på att han bryter mot stereotypen och genom detta inte i helhet positioneras i överläge.

6.3.4 Esmats väg till Sverige

Berättelsen handlar om sexåriga Esmat och hans mamma samt hans storsyster och den utspelar sig under ett krig i Afghanistan. Talibanerna har tagit över den by där Esmat bor och de har även dödat hans pappa. Talibanerna styr nu allt i byn och ingen får lov att göra saker som sjunga, spela musik eller gå på bio. Kvinnorna måste även täcka hela sin kropp med ett svart tygstycke som kallas burka. Esmat, hans mamma och hans syster ska nu fly från Talibanerna till staden Kabul. De flyr till största del på grund av att en taliban har bestämt sig för att gifta sig med Esmats mamma, vilket är något hon inte vill. Under flykten tappar Esmat bort sin mamma och syster och blir därmed ensam. Esmats mamma konstrueras enligt oss som skyddande och omsorgsfull eftersom hon vill skydda sina barn från talibanerna samt att hon under flykten visar en stor omsorg gentemot Esmat. Vi tolkar det som att Esmat konstrueras med egenskaperna sårbar, emotionell och beroende, vilket är egenskaper som vanligtvis associeras med kvinnor. Det skulle dock kunna bero på att Esmat är en liten pojke, men vi tolkar det som att situationen har en större betydelse här än Esmats ålder. Han tolkas som beroende eftersom han framställs som beroende av sin mamma och sin syster. Emotionell framställs han som eftersom det explicit i texten står att han gråter för att han är rädd. Sårbar konstrueras han som eftersom han befinner sig i en sårbar och utsatt situation då han är på flykt. Talibanerna konstrueras med egenskaperna våldsam, aggressiv, hård och känslökyla som traditionellt associeras med män. Detta eftersom det i texten explicit står att alla människor i byn är rädda för dem och att talibanerna dödar människor. I berättelsen får man även möta en chaufför som låter Esmat åka med i bilen trots att han inte har några pengar, vilket gör att chauffören tolkas som omtänksam.

Talibanerna konstrueras enligt oss med ett högt socialt och ekonomiskt kapital. Detta grundar vi på att de som grupp bildar ett socialt nätverk, som konstrueras som överordnat samt att de

har tillgångar för att ta över en hel by. I texten är det även tydligt att Esmat och hans familj har ett lågt ekonomiskt kapital, vilket citatet nedan tyder på:

Min mamma hade några påsar i händerna, min syster och jag bar ingenting. Vi hade inga pengar, det sade mamma flera gånger (Zick Zack läsrummet, 2013 s.113).

I texten är det enbart icke-västerländska etniciteter som framställs, detta utläser vi på grund av att det i texten står att de bor i Afghanistan. Även namnet Esmat kan tyda på att det är icke-västerländska etniciteter. Vi kan utläsa en tydlig maktstruktur mellan kvinnor och män där kvinnorna ses som underordnade männen. Det visar sig bland annat genom att Esmats mamma inte har något att säga till om gällande giftermålet med talibanen. Det står även explicit i texten att talibanerna inte tillåter flickor att gå i skolan. Denna maktstruktur konstrueras genom att kön och klass samverkar. Esmats mamma konstrueras i underläge mot talibanerna genom det kapital de får, men även genom egenskaperna de tillskrivs.

Det finns konstruktioner i texten som kan tyda på att den icke-västerländska etniciteten positioneras i underläge. I konstruktionen av Esmat samverkar identitetskategorierna etnicitet, kön och klass. Esmat konstrueras i berättelsen som en icke-västerländsk pojke med låga kapital och även som en flykting. Här kopplas den icke-västerländska identiteten ihop med underläge och utsatthet vilken kan bidra till att bilden av det icke-västerländska barnet som utsatt förstärks. Esmat konstrueras även enbart med egenskaper som traditionellt associeras med kvinnor, vilket även dem bidrar till hans underläge då egenskaperna i denna kontext kan tolkas som underlägsna.

Det kan också tolkas som att talibanerna som har en icke-västerländsk etnicitet är i underläge trots att de får höga kapital och egenskaper som associeras till män. I texten uttrycks det explicit att de har makt, men de konstrueras även som kriminella vilket implicit kan tolkas som att de är i ett underläge. De egenskaper som traditionellt ses som manliga kan i denna kontext tolkas som "negativa" eftersom de kopplas ihop med kriminaliteten och bidrar inte i denna kontext till ett överläge.

6.3.5 Messet

Texten handlar om Agnes vars mamma är same. Berättelsen utspelar sig i Sverige, i en vardaglig situation där Agnes får ett sms som är skrivet på samiska av en okänd person. Hon blir smickrad över att personen som skickade smset, tror att hon kan samiska. Det visar sig att personen bakom smset är en samisk kille vid namn Henrik som bor i Soppero. Han har fått numret av Agnes kusin och vill gärna träffa Agnes eftersom hon i sommar ska besöka sina kusiner i Soppero. Agnes vill inför besöket väldigt gärna lära sig samiska bättre för att kunna imponera på sin släkt. Agnes börjar smsa med Henrik och hon tycker att det är väldigt spännande. Hon tittar hela tiden på telefonen efter hans sms och vill att han ska höra av sig. Därför tolkar vi henne som beroende av sin mobil och honom. Agnes beskrivs i texten av Henrik som en snygg "stockholmssame" och det är därför han vill träffa henne, därav tilldelar vi henne egenskapen vacker. Henrik konstrueras som aktiv eftersom det är han som tar kontakt med henne, men även för att han tar initiativet till att träffas i sommar.

De kapital som vi kan urskilja i texten är höga ekonomiska och kulturella samt ett högt symboliskt kapital. Det kulturella och ekonomiska kopplar vi till Agnes föräldrars yrken. Agnes mamma är journalist och hennes pappa är illustratör. Yrkena kopplar vi till kultur och utbildning. I texten går det även att urskilja ett symboliskt kapital som är kopplat till det samiska

språket. Agnes kan begränsat med samiska, men vill väldigt gärna lära sig mer, vilket tydliggörs genom citaten nedan.

Agnes har bestämt sig för att lära sig språket och studera det i smyg, för att kunna överraska släkten när hon hälsar på nästa gång (Zick Zack läsrummet, 2013 s.128).

...smickrad över att han trodde att hon kunde samiska. Hur visste han det förresten? Hon hade lärt sig lite samiska så det var hon stolt över (Zick Zack läsrummet, 2013 s.132).

Citaten tyder på att den som behärskar det samiska språket har en hög status, men även att Agnes försöker öka sitt symboliska kapital genom att lära sig språket. Vilket är normbrytande till viss del eftersom samer traditionellt sätt ofta positioneras i underläge i förhållande till "det svenska". I texten står det uttalat att Agnes mamma, Agnes och Henrik är samer, därför kopplar vi det som att den framträdande etniciteten är västerländsk, även om samer är ett urfolk. Resterande personer som nämns ges namn som vi tolkar som västerländska.

I texten står det att Agnes har en stark dröm om att "bli en riktig same", vi tolkar det då som att den samiska nationaliteten kopplas till något "positivt", vilket det även görs i texten generellt. Detta kan ses som ett försök till normbrytande eftersom samer ofta, men inte alltid positioneras i underläge. Här samverkar klass och etnicitet för att positionera "att vara same" i överläge, eftersom det samiska språket ges ett högt symboliskt kapital. Vi kan ändå urskilja att samerna ses som det som är annorlunda gentemot "det svenska". Detta kan tolkas som en maktstruktur. Vi kan urskilja det genom att det i texten beskrivs som att samiska är något man kan bli, vilket tyder på att det skiljer sig från det andra och är alltså inte normen. Vi tolkar det även som "det annorlunda" eftersom det i texten uppmärksammas och påtalas att karaktärerna är samer. I texten får vi möta Agnes kompis Jenny då Agnes vill visa smsen för henne, det står då uttalat i texten att Jenny inte är same eftersom hon inte kan läsa smsen, vilket gör att den enda etniciteten som uppmärksammas är same. Ett exempel på när den samiska nationaliteten ses som den "annorlunda" synliggörs genom citatet nedan:

Men vad kännetecknar egentligen en same, hur samisk är Agnes egentligen och blir hon mer same för att hon lär sig språket? (Zick Zack läsrummet, 2013 s.128).

Vi kan även utläsa en maktstruktur mellan könen, där det kvinnliga könet positioneras i underläge det manliga. Detta tydliggörs då Agnes uppvisar ett beroende av Henrik genom att hon sitter och väntar på att han ska höra av sig. Henrik konstrueras då som en aktiv kille som leder och styr konversationen, vilket bidrar till att han blir överordnad. Detta kan bidra till att stereotypen om att mannen är den i förhållandet som bör ta initiativ och att kvinnan bör vara mer passiv förstärks. Henrik konstrueras även enbart med den traditionellt manliga egenskapen aktiv, och Agnes konstrueras enbart med de traditionellt kvinnliga egenskaperna beroende och vacker. Detta bidrar till en maktstruktur där kvinnan positioneras i underläge eftersom det i denna kontext ger mer makt att vara aktiv, än beroende och vacker.

6.5 Intersektionalitet och maktstrukturer i texterna som helhet

För att skapa oss en överblick över hur intersektionalitet och maktstrukturer konstrueras i de texter vi valt ut i materialet som helhet har vi satt texterna i relation till varandra. Detta för att även kunna urskilja mönster i läroboksserien Zick Zack läsrummet och inte enbart i de enskilda texterna.

I texterna som en helhet kan vi utläsa att de förekommer maktstrukturer. Ibland bildas och skapas maktstrukturerna genom att olika identitetskategorier samverkar med varandra. Det förekommer även fall där det inte sker någon samverkan, utan då enbart identitetskategorin kön bidrar till bildandet av en maktstruktur.

I texterna “Röd varning för orkan” och “Esmats väg till Sverige” finner vi de manliga karaktärerna Alex och Esmat som konstrueras med en icke-västerländsk etnicitet. Både Esmat och Alex konstrueras i icke vardagliga situationer där krig eller stark utsatthet förekommer. För Esmat och Alex kan detta vara en vardaglig situation, men om det sätts i förhållande till västvärlden kan det tolkas som en icke-varldaglig situation. Här samverkar även identitetskategorierna kön, klass och etnicitet för att positionera karaktärerna i en underordning. I “Esmats väg till Sverige” finns även de icke-västerländska talibanerna, som i berättelsen får en negativ konstruktion och därigenom positioneras även de i underordning. Resterande texter i läroböckerna handlar till stor del om vardagliga situationer som inte är kopplade till misär eller krig. Undantagen är de två texterna “Ett land av snö” och “BarfotaSigrid”, men dessa texter utspelar sig under vikingatiden och medeltiden, vilket gör att de får en annan kontext. Vi möter även den icke-västerländska karaktären Kemal i texten “Anton och gänget”. Denna text utspelar sig dock i en vardaglig situation, men Kemal konstrueras i texten på ett negativt sätt. Detta tyder på att det finns en maktstruktur i materialet gällande icke-västerländsk och västerländsk etnicitet. De icke-västerländska karaktärerna konstrueras antingen som väldigt utsatta eller på ett negativt sätt, vilket gör att det blir en tydlig bild av “de andra” i förhållande till de resterande karaktärerna i materialet. Det finns även västerländska karaktärer som framställs “negativt”, men här finns det inget tydligt mönster, utan de finns även ett flertal västerländska karaktärer som framställs “positivt”. Att den västerländska etniciteten positioneras som överordnad, framkommer även vid analysen av texten “Messet” där det konstrueras en annan etnicitet. Det konstrueras då som att det är “positivt” att betraktas som same eftersom detta konstrueras med höga kapital även om det i kontexten går att urskilja en bild av same som “de andra”. Detta visar hur olika konstruktioner av identitetskategorier som samverkar leder fram till en maktstruktur mellan västerländsk och icke-västerländsk.

Ett annat mönster vi kan utläsa är hur identitetskategorierna kön och klass bidrar till att skapa maktstrukturer. De kvinnor som konstrueras med egenskaper som traditionellt ses som kvinnliga, med undantag för karaktären Agnes, konstrueras även med låga kapital. Medan kvinnor som konstrueras med egenskaper som i vanliga fall associeras med män tilldelas höga kapital. När manliga karaktärer framställs med låga kapital konstrueras de med egenskaper som traditionellt tillskrivs kvinnor. Genom dessa mönster kan vi utläsa att de två underordnade kategorierna “traditionellt kvinnliga egenskaper” och “låg klass” kopplas samman och skapar maktstrukturer. Detta bidrar till sin tur att de “traditionellt kvinnliga egenskaperna” positioneras i underläge.

Genom vår analys finner vi även att karaktärerna i materialet till största del konstrueras med egenskaper som enligt den traditionella normen ses som stereotypa för det kön de tillhör. Detta skulle kunna tolkas som en maktstruktur eftersom det kan bidra till att den stereotypa uppfattningen av män och kvinnor vidmakthålls och genom den positionera kvinnor i underläge. Detta kan ses som normreproducerande. Dock kan egenskapernas maktposition ibland variera på grund av kontexten och bidrar inte alltid till att karaktären automatiskt positioneras i underläge. Vi kunde även utläsa ett mönster gällande överskridande av de traditionella könsnormerna i texterna. De manliga karaktärerna tillåts i större utsträckning bryta mot könsnormerna än vad de kvinnliga tillåts. Detta visar även att det finns en viss motsättning till den stereotypa uppfattningen om traditionellt “manliga” och “kvinnlige” egenskaper. Dock

är detta mönster inte lika framträdande som de mönster gällande att karaktärerna följer stereotyperna.

I analysen av texterna framkommer det även att de gånger en "mamma" finns med i texten så konstrueras hon med egenskaper som traditionellt ses som "kvinnliga". Pappor är inte lika tydligt framträdande i texterna, men de gånger en "pappa" konstrueras görs även detta oftast till största del med egenskaper som vanligtvis associeras med kvinnor. Detta kan ha att göra med att karaktärerna konstrueras som föräldrar, då föräldrar i allmänhet tillskrivs egenskaper som omtänksam och omsorgsfull. Konstruktionen skulle även kunna kopplas till den stereotypa bilden av kvinnan som "den omhändertagande självuppoffrande modern" och gå emot den stereotypa bilden av fadern som inte är lika kapabel till barnomsorg som kvinnan.

7. Diskussion

I avsnittet diskuteras studiens resultat utifrån syfte och frågeställningar i förhållande till tidigare forskning samt studiens teoretiska ramverk. Huvudsyftet med studien har varit att problematisera hur olika konstruktioner av kön, klass och etnicitet skapas och samverkar genom de karaktärsbeskrivningar som görs i skönlitterära texter i läromedlet Zick Zack Lärummet för årskurserna 4, 5 och 6. Det kompletterande syftet har varit att problematisera om och isåfall hur, olika maktstrukturer konstrueras genom karaktärsbeskrivningarna.

Frågeställningarna är:

- Hur konstrueras och samverkar kön, klass och etnicitet genom karaktärsbeskrivningarna i de skönlitterära texterna?
- Konstrueras maktstrukturer genom hur karaktärerna skildras och hur går det isåfall till?

I detta avsnitt sammankopplar vi huvudsyftet och det kompletterande syftet samt de två frågeställningar med varandra, detta för att kunna diskutera studiens resultat på ett djupare plan. Avslutningsvis i avsnitt 7.1 presenteras våra didaktiska reflektioner på både ett individuellt och strukturellt plan samt förslag på vidare forskning.

Det övergripande teoretiska perspektivet i vår analys är att kön, klass, etnicitet och maktstrukturer är socialt konstruerade. Detta med utgångspunkt i socialkonstruktionismen som innebär att det är genom språket som verkligheten skapas och som förstår vår värld (Jørgensen & Phillips, 2002, s.5–9). Vår analys visar hur det genom språket skapas olika sociala konstruktioner av identitetskategorierna samt maktstruktur i de skönlitterära texterna. Resultatet överensstämmer därmed med uppsatsens övergripande teoretiska utgångspunkt. Identitetskategorin kön skapas i de skönlitterära texterna genom att karaktärerna konstrueras med olika egenskaper samt samspelar i olika sociala situationer. Detta stämmer även överens med Connell och Pearse teorier om att kön är socialt konstruerat och konstrueras genom språket (Connell & Pearse 2015, s.25–27). Identitetskategorin etnicitet skapas genom att karaktärerna, genom språket kopplas samman med en nationalitet eller kultur, vilket skapar en grupptillhörighet. Detta kan även kopplas till Mattssons teorier om etnicitet där hon beskriver att etnicitet handlar om en känsla av grupptillhörighet, där grupptillhörigheten skapar en “vi-känsla” (Mattsson, 2015, s.84–85). Klass skapas och konstrueras genom att karaktärerna genom språket sätts i relation till varandra, vilket skapar låga eller höga kapital som i sin tur leder till en låg eller hög klass. Vårt resultat om hur klass skapas stämmer därmed även överens med Bourdieus sociologi som är relationell (Skawonius, 2005, s.25–26).

Det övergripande resultatet visar att konstruktioner av identitetskategorierna kön, klass och etnicitet genom samverkan bidrar till att skapa maktstrukturerna “manligt överordnat kvinnligt”, och “västerländskt överordnat icke-västerländskt” genom karaktärsbeskrivningarna i de skönlitterära texterna. Detta gör att vårt resultat är förenligt med los Reyes och Mulinari (2005, s.24–25) beskrivning av hur identitetskategorier samverkar för att skapa olika maktstrukturer. Då maktstrukturerna konstrueras är det tydligt hur olika grupper och kategorier skapas genom att de positioneras gentemot varandra, även hur dessa grupper ordnas hierarkiskt. Detta överensstämmer med Mattssons teorier om maktstrukturer, där hon beskriver att det är på detta sätt som maktstrukturer visar sig (Mattsson, 2015, s.35–36).

Det övergripande resultatet visar att karaktärsskildringarna av kön, klass och etnicitet i de skönlitterära texterna till största del är normreproducerande och därmed alltså befäster maktstrukturer. De konstruktioner vi funnit av kön i vårt resultat är alltså till största del förenligt med den tidigare forskningen då karaktärerna oftast konstrueras på ett stereotypt sätt för det kön

de tillhör. Eilard skriver i sin artikel (2004, s.245, 255 och 260) och i sin avhandling (2008, s.422–423) att karaktärer i skönlitterära böcker tenderar att framställas stereotyp, detta är även något som Kåreland (2005, s.150) finner i sin studie. Även den internationella forskningen vi fann kring identitetskategorin kön är förenligt med vårt resultat gällande stereotypa konstruktioner av kön. Forskarna beskriver att kvinnor till största del konstrueras med "kvinnliga" egenskaper och män med "manliga" (Filipović, 2018, s.316), (Brugeilles et al., 2002, s.259, 263), (Jackson & Gee, 2005, s.115) och (Nair & Talif, 2010, s.147, 151). Både Filipović (2018, s.316) och Brugeilles et al. (2002, s.242–243) beskriver i sina studier att då kvinnor konstrueras på ett könsstereotyp sätt, är detta speciellt framträdande då de får rollen som "mamma". Även vår undersökning indikerar på att de karaktärer som tillskrivs rollen som "mamma" ofta konstrueras med egenskaperna omsorgsfull och omtänksam, vilket är egenskaper som vanligtvis associeras med kvinnor. Dock visar vår analys att detta inte enbart är knutet till hur kön framställs, utan det kan även förklaras genom att karaktären konstrueras med en föräldraroll, vilket i sig är omsorgsfull och omtänksam. Vårt resultat visar även att det i texterna finns en tendens till normbrytande, då vissa karaktärer tillåts överträda de traditionella könsnormer som finns. Detta stämmer överens med tidigare forskning från både Kåreland (2005, s.133, 151) och Jackson och Gee (2005, s.115). Att både vårt resultat och den tidigare forskningen visar på samma resultat trots att studierna utförts under olika årtal samt i olika kontexter kan tyda på att det finns en vidmakthållande maktstruktur där könen konstrueras stereotyp.

Det är dock värt att nämna att även om vårt resultat visar att texterna till övervägande del är normreproducerande och att det endast är ett fåtal gånger som karaktärerna överskrider de traditionella könsnormerna, så är majoriteten av de karaktärerna som får lov att överskrida pojkar och män. Mönstret uppträder till viss del på grund av att män konstrueras som "en omtänksam pappa". Detta är dock inte huvudanledningen till att mönstret uppstår då flera av männen/pojkar som inte tillskrivs rollen som pappa, ändå konstrueras med "kvinnliga" egenskaper. Att majoriteten av de som tillåts överskrida är av det manliga könet är något som strider mot Kårelands forskning. Kåreland beskriver (2005, s.133, 151) att karaktärer av det kvinnliga könet oftare tillåts vara normbrytande genom att överskrida de rådande könsnormerna. Detta går således emot vårt undersökningsresultat, då vi finner att pojkar och män i större utsträckning konstrueras med "kvinnliga" egenskaper än vad flickor och kvinnor framställs med "manliga". Att våra resultat skiljer sig gällande denna aspekt kan bero på att vår studie inte är lika omfattande som Kårelands forskning. En annan anledning skulle kunna vara tidsaspekten mellan vår studie och Kårelands, då hennes forskning är från år 2005.

Kårelands (2005, s.133, 151) undersökning visar att när flickor bryter mot normerna och konstrueras med "manliga" egenskaper, ses det som något positivt. Eilards (2004, s.245, 255, 260) studie strider emot Kårelands, då hon finner att i de fallen flickor får lov att överträda könsnormerna är detta negativt. Vårt resultat kan liknas vid Kårelands och motsäger Eilards resultat. Det övergripande resultatet visar att kvinnor som överträder könsnormerna konstrueras med höga kapital, medan män som överträder konstrueras med låga kapital. Det tyder på att det "manliga" egenskaperna är överordnade och att det likt Kårelands studie kan tolkas som positivt att som kvinna överträda könsnormerna eftersom de manliga egenskaperna kopplas till högre kapital. Ett tydligt exempel ur vårt resultat på när en kvinna överträder könsnormerna och då konstrueras med höga kapital är karaktärsbeskrivningen av Freydis i texten "Ett land av snö". Freydis är ledare över vikingarna och framställs som en "stark kvinna". Ett tydligt exempel på när en man konstrueras med "kvinnliga" egenskaper och konstrueras med låga kapital är karaktären Nisse i texten "Nisse bergs jul". Nisse konstrueras med både lågt socialt och ekonomiskt kapital och framställs som en "sårbar", vilket i kontexten kan tolkas som mer negativ än positivt. I vår

analys är det således tydligt att identitetskategorierna klass och kön ofta samverkar för att positionera det stereotypa kvinnliga i underläge.

En av de skönlitterära texterna värd att nämna där det i vår analys är tydligt hur identitetskategorierna kön och etnicitet konstrueras samt samverkar för att skapa maktstrukturen "det västerländska överordnat det icke västerländska" är texten "Anton och gänget". Att de västerländska pojkarna i texten här överskrider till de "kvinnliga" egenskaperna skulle istället kunna ses som egenskaper typiska för den västerländska mannen. En av anledningarna till att pojkarna beskrivs med "kvinnliga" egenskaper i denna text kan vara för att de sätts i kontrast till den icke-västerländska mannen, alltså Kemal. De "kvinnliga" egenskaperna kan i detta fall betraktas som mer positiva i förhållande till egenskaperna Kemal tillskrivs. Det kan liknas vid den koloniala diskursen där den västerländska mannen beskrivs som normen och på ett mer positivt sätt än den icke-västerländska mannen. Här samverkar kön och etnicitet och bidrar till en över- och underordning. När de "kvinnliga" egenskaperna positioneras i förhållande till den icke-västerländska etniciteten blir egenskaperna istället i överläge eftersom de kopplas ihop med den västerländska etniciteten. Detta är något Eilard (2008, s.419–420) tar upp i sin avhandling, där hon beskriver att när den koloniala diskursen samverkar med identitetskategorier skapas det över- och underordningar, exempelvis att den etniskt svenska framställs som motsatsen till den utlandsfödda, vilket överensstämmer med resultatet av vår studie. Här blir även Mattsons (2015, s.88) teori om maktstrukturer tydlig, där den västerländska etniciteten är överordnad den icke-västerländska och därmed ses de som rivaliserande motsatspar. Kårelands (2005, s.133, 151) forskning visar att när pojkar överskrider könsnormerna ses detta som något negativt, vi finner dock det motsatta i texten "Anton och gänget". Att vårt resultat skiljer sig från Kårelands skulle kunna bero på att identitetskategorierna etnicitet och kön i denna text samverkar med varandra till att skapa en överordning. Eilards (2008, s.421) forskning visar vidare att icke-västerländska karaktärer konstrueras som fattiga människor som lever i misär och som man bör tycka synd om. Detta överensstämmer med vårt resultat, då vi i vår studie finner att de icke-västerländska karaktärerna som förekommer i de skönlitterära texterna, med undantag från Kemal och talibanerna, framställs som just fattiga och som att de lever i misär.

Det övergripande resultatet av den tidigare forskningen visar att klass ofta konstrueras tillsammans med etnicitet för att positionera det västerländska överordnat det icke-västerländska, detta överensstämmer med resultatet av vår studie. Ett exempel ur vårt resultat på hur klass och etnicitet samverkar, skapas och konstrueras för att skapa maktstrukturen "det västerländska överordnat det icke västerländska" värt att nämna är analysen av texten "Masset", där vi får möta den samiska flickan Agnes. Även om Agnes har en annan etnicitet än normen i texten och framställs som "den andra" positioneras hon i överordning eftersom etniciteten i detta fall ger henne höga kapital. Detta strider till viss del mot Eilards (2008, s.424–425) studie där hon finner att den typiskt blonda västerländska flickan kopplas till en högre klass än den mörka flickan. Agnes beskrivs inte som den "typiska blonda västerländska flickan" men konstrueras ändå med en högre klass. Det kan bero på att hon i förhållande till det icke-västerländska är mer västerländsk än icke-västerländsk, detta är tydligt i vår analys av texterna som helhet. Agnes tilldelas även traditionellt kvinnliga egenskaper, vilka ses som underordnade enligt Mattson (2015, s.88). Hon konstrueras ändå som en flicka med hög status, detta på grund av att hennes etnicitet ger henne höga kapital. Här är intersektionalitetsaspekten tydlig eftersom om enbart kön hade tagits i beaktning hade hon troligtvis positionerats i underläge men i samverkan med klass och etnicitet positioneras hon istället i överläge trots att hon konstrueras med enbart stereotypa kvinnliga egenskaper. Denna konstruktion tyder på att det icke-västerländska konstrueras underordnat det västerländska.

Även Sbi (2013, s.7) finner, likt Eilard (2008, s.421) att det är vanligt att icke-västerländska barn ofta kopplas samman med utanförskap. Senare forskning av Sbi (2016, s.5–8) och (2017, s.5) visar att det finns en avsikt att inkludera en annan etnicitet än västerländsk, genom att placera icke-västerländska barn i centrum av berättelserna. Detta uppmärksammade även vi i vår forskning, då flera av de icke-västerländska karaktärerna står i centrum. Den inkluderande effekten faller dock bort, då de icke-västerländska barnen hamnar i en underordning. I analysen av texterna som helhet finns en “vi och dem” uppdelning mellan västerländska och icke-västerländska karaktärer, där de icke-västerländska konstrueras som “de Andra”, vilket skapar en maktstruktur. Detta var även något som både Nikolajeva (2017, s.101) och Lyngfelt (2006, s.141) finner i sin forskning, då de beskriver en tydlig uppdelning mellan “vi och dem” av västerländska och icke-västerländska barn. I vårt resultat av texterna som helhet är det tydligt hur etnicitet och klass samverkar för att skapa hierarkier. Etniciteterna får sin position genom att de kopplas till antingen höga eller låga kapital. Eilards (2004, s.247–251) forskning visar även att icke-västerländska karaktärer beskrivs som underklass genom familjens socioekonomiska situation, men att denna beskrivning inte finns bland västerländska karaktärer. Detta strider till viss del mot vårt resultat, då vi finner beskrivningar av västerländska karaktärer, som framställs med låga kapital genom familjära konstruktioner. Detta finner vi i analysen av texterna ”Nisse Bergs jul” där vi möter pojken Nisse och texten “Ingen hemlighet längre” där vi möter Klara. I texten “Nisse Bergs jul” är det tydligt att Nisse konstrueras med låga kapital som kan kopplas till familjens socioekonomiska situation. Det samma finner vi i analysen av texten “Ingen hemlighet längre” där Klaras pappa sitter i fängelse och hennes mamma befinner sig på mentalsjukhus. Detta är dock inte ett mönster i de skönlitterära texterna som helhet, utan något som framträder i dessa enskilda texter.

7.1 Avslutande reflektioner

Avslutningsvis kommer vi reflektera och diskutera kring didaktiska aspekter både på ett individuellt och ett strukturellt plan.

Vårt resultat visar på att normreproducerande skildringar dominerar i de skönlitterära texterna i läroböckerna. Detta innebär att de granskade läroböckerna inte är förenliga med skolans styrdokument. I skolans värdegrund står det att skolan har ett ansvar att motverka könsmonster och förmedla människors lika värde samt solidaritet mellan människor (Skolverket, 2018, s.5–6). Att en läroboksserie som används i årskurserna 4–6 till största del är normreproducerande är problematiskt. Detta kan medföra att läroböckerna befäster eller skapar stereotypa uppfattningar av både kön och etnicitet hos eleverna. Vår tolkning är att det finns en ambition om att inkludera och förmedla en bild av varierande etniciteter i läroböckerna, men att dessa karaktärer särskiljs och konstrueras som “de Andra” på grund av sin etnicitet. Det finns här en risk att läroböckerna istället blir kontraproduktiva och späder på en bild om icke-västerländska barn som utsatta eller annorlunda då det till största del är denna bild som ges av dessa karaktärer. Att eleverna genom läroböckerna förmedlas normreproducerande skildringar av både kön och etnicitet kan på ett strukturellt plan även bidra till att befästa de normer och maktstrukturer som finns i samhället kring etnicitet och kön. Det skulle kunna bidra till ökad främlingsfientlighet och sexism på en samhällsnivå.

Att vårt resultat visar att läroböckerna till största del inte är förenliga med skolans värdegrund, visar på vikten av att som lärare kritiskt granska allt läromaterial innan det delas med eleverna. Det är viktigt att som lärare analysera materialet för att bli medveten om vilka budskap som kan sändas till eleverna och reflektera kring hur de kan påverkas av dessa. Normreproducerande texter kan fortfarande användas i undervisningen. Det är dock då av stor vikt att diskutera texterna med eleverna exempelvis genom boksamtal, där textens budskap och mening diskuteras. I syftesdelen beskrivs det att eleverna ska i mötet med olika typer av texter ges

förutsättningar att utveckla den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden (Skolverket, 2018, s. 257). En av förmågorna i kursplanen för svenska är även att eleverna ska utveckla förmågan att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften (Skolverket, 2018, s. 258). Genom att diskutera normreproducerande texterna skulle sådana texter istället kunna bidra till att göra elever uppmärksamma på hur olika normer och maktstrukturer verkar i samhället, samt konsekvenserna av dessa. Texten “Anton och gänget” är ett exempel på en text som skulle kunna användas för att öppet diskutera med eleverna kring ämnen som etnicitet och utanförskap. I skolans värdegrund (Skolverket, 2018, s.5) står det att skolan ska bemöta främlingsfientlighet och intolerans med kunskap och öppen diskussion. Om eleverna lämnas ensamma med en sådan text och inte får diskutera och reflektera kring de budskap som sänds finns det en risk att de istället enbart ges en stereotyp bild.

Då vi i vår undersökning har fokus på identitetskategorierna kön, klass och etnicitet har detta väckt tankar kring hur resultatet hade kunnat påverkats av att inkludera ytterligare identitetskategorier i vår analys, även om vi till viss del tagit andra identitetskategorier i beaktning. Förslag till fortsatt forskning skulle kunna vara att analysera skönlitterära texter i läroböcker där ytterligare identitetskategorier som sexualitet och ålder inkluderas i större omfattning. En sådan vidare forskning skulle även kunna vara av intresse då den forskning som finns om ämnet är något begränsad.

Referenser

- Bergström, G., & Boréus, K. (Red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Bourdieu, P. (1986) *The forms of capital*. I: Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (1986), Westport, CT: Greenwood, pp. 241–58. Tillgänglig: http://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf
- Brinkkjær, U., & Høyen, M. (2013). *Vetenskapsteori för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner - En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur
- Brugeilles, C., Cromer, I., Cromer, S. (2002). *Male and Female Characters in Illustrated Children's Books or How children's. A literature contributes to the construction of gender*. In: Population (English edition), nr 2, s. 237-267. Hämtad februari, 2019, från https://www.persee.fr/doc/pop_1634-2941_2002_num_57_2_18392
- Carlson, M. & von Brömssen, K. (2011). Kritisk läsning av pedagogiska texter - en introduktion. I M. Carlson, & K. von Brömssen (red.) *Kritisk läsning av pedagogiska texter: genus, etnicitet och andra kategoriseringar*. (s. 15–46). 1.1 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Connel, R., & Pears, R. (2015) *Om genus 3: upplagan*. Göteborg: Bokförlaget Dyalos AB
- De los Reyes, P., & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet*. Malmö: Liber
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Eilard, A. (2004). *Genus och etnicitet i en "läsebok" i den svenska mångkulturen i skolan*. Pedagogisk forskning i Sverige 4, s. 241–262 Hämtad februari, 2019, från <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/8010/7059>
- Eilard, A. (2008). *Modern, svensk och jämställd: om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962–2007*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2008 Tillgänglig: http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/5588/avhandling_eilard.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Eilard, A. (2011). Pojkar och pappor i grundskolans läseböcker. I M. Carlson, & K. von Brömssen (red.). *Kritisk läsning av pedagogiska texter: genus, etnicitet och andra kategoriseringar*. (s. 69-95). 1.1 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Filipović, K. (2018) *Gender Representation in Children's Books: Case of an Early Childhood Setting*, Journal of Research in Childhood Education, 32:3, 310-325. Hämtad februari, 2019, från <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02568543.2018.1464086>
- Jackson, S. & Gee, S. (2005). "Look Janet", "No you look John": Constructions of gender in early school reader illustrations across 50 years. *Gender and Education*, 17(2), 115 - 128

Jørgensen, M., & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*.

London: SAGE Publications

Koss, M. (2015). *Diversity in Contemporary Picturebooks: A Content Analysis*. Journal of Children's Literature, v41 n1 s.32-42 Spr 2015. Hämtad februari, 2019, från http://www.academia.edu/19586245/Diversity_in_Contemporary_Picturebooks_A_Content_Analysis

Lyngfelt, A. (2006). *Utanförskap som loggboksreflektion - Analys av en skönlitterär läromedelstext om etnisk tillhörighet, avsedd för grundskolans senare år*. Tidskrift för litteraturvetenskap 3-4, s . 139-153. Hämtad februari, 2019, från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/18836/1/gupea_2077_18836_1.pdf

Lykke, N. (2009). *Genusforskning- en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber

Mattsson, T. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete*. Malmö: Gleerups

Nikolajeva, M. (2017). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur

Ramesh, N. och R, Talif (2010). *Lexical choices and the construction of gender in malaysian children's literature*, Kajian Malaysia, Vol. 28, No. 2, s. 137-159. Hämtad februari, 2019, från [http://web.usm.my/km/28\(2\)2010/km%20art%205\(137-159\).pdf](http://web.usm.my/km/28(2)2010/km%20art%205(137-159).pdf)

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2011). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2012: 8 mars-12 april 2012*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (Sbi). Tillgänglig: <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/bokprovning2012.pdf>

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2012). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2012: 14 mars-18 april 2013*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (Sbi). Tillgänglig: <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Bokprovning-argang-2012.pdf>

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2013). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2013: 12 mars-24 april 2014*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (Sbi). Tillgänglig: https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Argang_2013.pdf

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2014). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2014: 12 mars-28 maj 2015*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (Sbi). Tillgänglig: https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Argang_2014.pdf

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2015). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2015: 15 mars-21 april 2016*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (Sbi). Tillgänglig: https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/Bokprovning_Argang_2015.pdf

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2016). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2017: 12 mars-28 maj 2015*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet

(Sbi). Tillgänglig: <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/Bokprovning-2017-dokumentation.pdf>

Sbi: Svenska barnboksinstitutet (2017). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation Årgång 2017: 21 mars–17 maj 2018*. Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (Sbi). Tillgänglig: <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/09/2017-års-utgivning-dokumentation.pdf>

S. Rodriguez och E. Branden (2018). *Representation of Latinx Immigrants and Immigration in Children's Literature: A Critical Content Analysis*, Journal of childrens literature, Vol 44, No. 2, s. 46-61. Hämtad februari, 2019, från <https://www.questia.com/read/1P4-2132692541/representation-of-latinx-immigrants-and-immigration>

Skolverket (2018). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/om-oss/publikationer-och-nyhetsbrev/sok-publikationer/svid12_5dfee44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3975.pdf?k=3975

Skawonius, Charlotte (2005). *Välja eller hamna: det praktiska sinnet, familjers val och elevers spridning på grundskolor*. Stockholm: Stockholms universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-691>

Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Wedin, K. (2018). *Jämställdhetsarbete i förskola och skola*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Material

Lundenmark, P., & Modigh, A. (2011). *ZickZack läsrummet - Textsamling åk 4*. Stockholm: Sanoma Utbildning AB

Lundenmark, P., & Modigh, A. (2012). *ZickZack läsrummet- Textsamling åk 5*. Stockholm: Sanoma Utbildning AB

Lundenmark, P., & Modigh, A. (2013). *ZickZack läsrummet - Textsamling åk 6*. Stockholm: Sanoma Utbildning AB

Bilaga 1

Examensarbetet är skrivet av Ylva Atle och Emma Kihlberg. Arbetet har arbetats fram tillsammans, där texten har skrivits i ett gemensamt dokument. Vi båda har varit lika delaktiga i arbetets gång.

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
www.hv.se